

**Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету**

Кафедра фінансів, обліку і оподаткування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ОБЛІК ТА АНАЛІЗ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ
ПІДПРИЄМСТВА**

**(на матеріалах ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат»,
м. Чернівці)**

Студентки 2 курсу
заочної форми навчання
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»
спеціалізації «Облік і
оподаткування»

Кермач
Ніколіна
Вікторівна

Науковий керівник:
к.е.н., доцент

Табенська
Юлія
Володимирівна

Завідувач кафедри:
д.е.н., професор

Чорновол
Алла
Олегівна

Чернівці 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ І АНАЛІЗУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	6
1.1. Сучасні підходи до визначення економічної сутності оборотних активів підприємства	6
1.2. Нормативно-правове і законодавче регулювання бухгалтерського обліку і оподаткування на підприємствах олійно-жирової промисловості	11
Висновки за розділом 1	15
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ПрАТ «ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ОЛІЙНО-ЖИРОВИЙ КОМБІНАТ»	17
2.1. Організація обліку оборотних активів на підприємстві	17
2.2. Фінансовий облік оборотних активів на підприємстві в умовах інформаційних технологій	25
2.3. Облік в системі управління оборотними активами та відображення їх у звітності підприємства	33
Висновки за розділом 2	40
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	42
3.1. Аналітичне забезпечення управління оборотними активами на підприємстві та його удосконалення	42
3.2. Шляхи підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства	48
Висновки за розділом 3	52
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Найважливішою складовою забезпечення функціонування підприємства є оборотні активи, бо вони є основою рушійною силою діяльності підприємства. Оборотні засоби постійно знаходяться у русі, здійснюють кругообіг, переходячи з грошових засобів у виробничі запаси, з виробничих запасів — у незавершене виробництво, з незавершеного виробництва — у готову продукцію, з готової продукції — у кошти в розрахунках, з коштів у розрахунках — у грошові засоби. Тому головним є вирішення проблеми організації діяльності підприємства у частині оборотних активів. Необхідно зазначити на тому, що у разі нестачі необхідного обсягу активів у певний час, може спровокувати до втрат можливостей виконувати свої зобов'язання у повній мірі. Фінансова нестабільність зовнішнього середовища, посилення конкуренції на ринках є передумовами до виникнення проблеми забезпечення життєздатності підприємства та створення умов для погіршення ситуації у майбутньому. Особливо ці питання актуальні для підприємств олійно-жирової промисловості.

Значний внесок у дослідження проблем, пов'язаних з удосконалення і оптимізації управління оборотними активами, зробили такі вітчизняні науковці: В.В. Биковський, О.С. Бондаренко, А.І. Голубко, Г.В. Брушко, В.І. Чобіток, К.С. Пятилокотова, Р.А. Став'юк, В.В. Ковальов, І.А. Бланк, Д.Л. Ящук та інші.

Метою дослідження є дослідження теоретичних, методичних, організаційних засад і розробка практичних пропозицій і рекомендацій щодо розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління оборотними активами підприємства.

Відповідно до мети було поставлено такі *завдання* і запропоновано їх вирішення:

Розглянути і систематизувати основні наукові підходи до визначення поняття «оборотні активи підприємства» ;

дослідити законодавчу і нормативно-правову базу обліку і аналізу оборотних активів;

розкрити особливості організації обліку оборотних активів на

підприємстві ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат», м. Чернівці;
висвітлити особливості ведення обліку оборотних активів на підприємстві в умовах використання інформаційних технологій;
дослідити відображення облікових активів у звітності підприємства;
провести економічний аналіз та оцінювання оборотних активів на ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за 2018-2020 рр.;

розробити шляхи оптимізації управління оборотними активами на підприємстві олійно-жирової промисловості.

Об'єктом дослідження є процеси, пов'язані з обліком оборотних активів на підприємстві ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних, організаційних і практичних засад формування обліково-аналітичного забезпечення управління оборотними активами підприємства олійно-жирової промисловості.

Методи дослідження. Методологія дослідження ґрунтується на системному підході до удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління оборотними активами підприємств. У ході дослідження теоретичних аспектів дослідження використано методи аналізу, синтезу та порівняння для деталізації об'єкта дослідження; статистичний – для аналізу динаміки фінансово-економічних показників підприємства, структури оборотних активів; причинно-наслідкових зв'язків, конкретизації, формалізації – для удосконалення системи аналітичного обліку оборотних активів; логічного узагальнення – під час формулювання висновків, пропозицій та рекомендацій.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, Міжнародні стандарти обліку і фінансової звітності, Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, наукові і методичні публікації з теми дослідження, статистичні дані Державного комітету статистики України та Міністерства фінансів України. Статистичною базою для проведення аналітичних розрахунків, висновків та рекомендацій, обґрунтування аналітичних показників стала фінансова та внутрішня звітність ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за 2018-2020 рр., їх первинні документи та облікові реєстри.

Наукова новизна одержаних результатів полягає обґрунтуванні та розробці рекомендацій з удосконалення теоретичних, організаційних і практичних рекомендацій щодо удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління оборотними активами підприємства олійно-жирової промисловості. Основні положення й результати дослідження характеризують наукову новизну, полягають у такому.

Удосконалено структуру Наказу про облікову політику підприємства: зокрема, доповнити положенням про формування собівартості продукції (перелік і склад статей калькулювання, склад загальновиробничих витрат та бази їх розподілу) тощо; доповнити планом рахунків управлінського обліку, навести методичку накопичення управлінської інформації, форми і зміст управлінської звітності; формування управлінської звітності на підприємстві, зокрема, формувати на підприємстві управлінські звіти, такі як Управлінський звіт про фінансовий стан, де виділяти дані про Поточний оборотний капітал, Заборгованість, у тому числі поточну, Грошові кошти підприємства, а також Управлінський звіт про рух грошових коштів.

Подальшого розвитку набули: практичні підходи до автоматизації обліку і оподаткування оборотних активів на підприємстві; теоретико-методичні підходи до здійснення аналізу оборотних активів підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій і пропозицій, спрямованих на удосконалення обліково-аналітичної системи підприємства в частині управління його оборотними активами. Запропоновано шляхи оптимізації управління оборотними активами на підприємстві ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» в середовищі «BAS: Бухгалтерія 8.3» .

Публікації. За результатами дослідження опубліковано студентську наукову публікацію, що відповідає тематиці випускної кваліфікаційної роботи.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ І АНАЛІЗУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

1.1. Сучасні підходи до визначення економічної сутності оборотних активів підприємства

Забезпечення безперервності процесу суспільного виробництва товарів та послуг потребує забезпечення та постійного відновлення оборотних активів. Оборотні активи, поряд з засобами праці та персоналом підприємства, є одним з основних складових продуктивних сил, котрі здійснюють вплив на виробництво, розподіл валового продукту як на рівні підприємства, так і на рівні держави загалом. Оскільки фінансово-економічний стан підприємств цілком і повністю залежить від стану оборотних активів та передбачає зіставлення витрат з фінансовими результатами діяльності підприємства та відшкодування витрат власними коштами, то власники підприємств є безпосередньо зацікавленими в ефективній організації оборотних активів — налаштуванні їх руху з найменш можливою сумою з ціллю одержання максимально можливого економічного ефекту.

Оборотні активи є другими за розмірами після основних засобів у загальному обсязі ресурсів, що формують економічний стан будь-якого підприємства. З точки зору ефективного ведення господарської діяльності підприємства, обсяг оборотних активів має бути достатнім для створення продукції та в тій кількості, яка необхідна на ринку, але й одночасно й мінімальним, котрий не призводить до підвищення виробничих витрат за рахунок створення понаднормових запасів. Фінансово-економічне становище кожного підприємства прямолінійно залежить від швидкості перетворення засобів, що вкладені в активи на реальні гроші [1].

Головними нормативними документами, котрі окреслюють зміст оборотних активів є українські та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. В Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку №1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" вказано, що оборотні активи — це

гроші та їх еквіваленти, котрі є необмеженими у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації або споживання на протязі одного операційного циклу або протягом дванадцяти місяців з дати балансу [2]. В Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку № 1 «Подання фінансової звітності» оборотні активи називаються поточними. Поточними є активи, котрі:

а) можуть бути проданими або використаними в звичайному виробничому циклі;

б) удержуються з головною ціллю — продажом;

в) мають бути реалізованими на протязі одного року після звітного періоду;

г) являються грошовими коштами або їх еквівалентами, при умові що відсутні обмеження стосовно обміну або використання їх задля погашення зобов'язань що найменш на протязі одного року після звітного періоду.

Провівши порівняння трактувань оборотних активів в українських та міжнародних нормативно-правових документах, можна стверджувати, що наше визначення оборотних активів співпадає з міжнародним визначенням [3; 4; 5].

Нині використовується багато суміжних з оборотними активами термінів, таких як «поточні активи», «оборотний капітал», «оборотні засоби», «оборотні кошти» щодо значення яких вчені економісти до сих пір ведуть дискусію. В економічній літературі відсутнє єдине трактування економічного змісту оборотних активів.

Найімовірніше, оборотні активи визначають як поєднання різноманітних за значенням економічних категорій, чи як активів, котрі на протязі дванадцяти місяців мають бути перевтілені у гроші [6; 7]. На нашу думку, слід погодитися із твердженням М.А. Дядюк та В.В. Васильєвої, що очевидними є як гносеологічні відмінності вищезгаданих словосполучень, так і їхні різні змістовні характеристики [8]. Слід також зазначити, що розглядають економічну категорію "оборотні активи" у економічній літературі ще з початку минулого століття, і трактують її по-різному, у залежності від етапів розвитку економіки. Трактування оборотних активів у нормативно-правових актах наведено у додатку А1.

Отже, з рис. 1.1 видно, що у вітчизняних нормативних актах відсутнє чітке визначення оборотних активів. Лише у НП(С)БО 1 дається визначення оборотних активів. У інших нормативно-правових актах розглядаються «оборотні засоби», «оборотний капітал» тощо. Слід відмітити, що на нашу думку, ототожнення оборотних активів і оборотного капіталу є не припустимим. Зумовлено це тим, що оборотні активи у процесі діяльності суб'єкта господарювання споживаються і витрачаються. В той час, як оборотний капітал — лише авансується. Тієї ж думки притримуються О.С. Поважний, П.О. Крамзіна та Ю.В. Кваша. З приводу цього автори відмічають, що оборотні активи витрачаються у процесі виробництва, тоді як оборотні кошти вкладені в виробництво, а тому вони не можуть бути витраченими або спожитими, і як наслідок, оборотні кошти стають золотою серединою між активами та пасивами балансу [9]. Окрім цього, як зазначає Є.Є. Іонін, на капітал перетворюється не весь обсяг авансованих грошових ресурсів, а лише той, що дає економічний, соціальний чи екологічний ефект [10]. У зв'язку із цим, на нашу думку, можна стверджувати, що оборотні активи та оборотний капітал це різні категорії, що характеризують одні й ті ж об'єкти, а саме: грошові ресурси, поточні фінансові вкладення, короткострокову дебіторську заборгованість та запаси.

Отже, проаналізувавши наведені вище визначення поняття "оборотні активи" можна сформулювати таке його трактування: оборотні активи — це контрольовані суб'єктом господарювання ресурси, які перебувають у постійному кругообігу з метою забезпечення безперервності виробничого процесу та ліквідності підприємства, що можуть змінювати свою матеріальну форму та переносити свою вартість на вартість готової продукції чи можуть бути перетворені на гроші продовж одного операційного циклу.

Отже, здійснивши аналіз терміну "оборотні активи", ми можемо виділити основні підходи вчених щодо визначення змісту цієї дефініції (див. додаток А2).

Треба відмітити, що економічний зміст оборотних активів трактується їх значенням в організації виробничої діяльності підприємства: перебуваючи в безперервному русі вони створюють постійний кругообіг форм вартості, та як наслідок, здійснюється безперервне відновлення виробничих процесів.

Слід розрізняти поняття "оборотні активи" та "оборотні кошти". Оборотні активи відрізняються від оборотних коштів тим, що мають у собі короткострокові інвестиції, які використовуються у виробничому процесі, тобто повністю переносять свою вартість на вартість готової продукції. Оскільки оборотні кошти є найбільш ліквідними ресурсами, то вони не витрачаються у процесі виробництва, а вкладаються в нього.

Функціонування оборотних коштів та оборотних активів відбувається протягом тимчасового інтервалу, тривалістю періоду функціонування оборотних активів вважається один рік, або операційний цикл, оборотних коштів — один рік, або кругообіг. Кругообіг оборотних коштів — це сукупність операційного та комерційно-фінансового циклу, тобто тривалість періоду функціонування оборотних коштів є довшою на час комерційно-фінансового циклу. Тому вартісна величина оборотних коштів не рівна величині оборотних активів [27].

Щодо співвідношення оборотних активів і оборотного капіталу, то вони є самостійними економічними категоріями, які перебувають у тісному зв'язку та взаємозалежності, конкретніше: спершу оборотний капітал є інвестицією, тобто базисом утворення коштів, котрі необхідно розмістити. Оборотні активи характеризують положення інвестованого капіталу в виробничо-господарський процес активної діяльності підприємства [28]. Оборотний капітал як джерело авансування формує оборотні активи, що пізніше повертають авансований капітал. Саме таким шляхом забезпечується безперервний кругообіг капіталу, що наче припиняє свою діяльність як капітал з закінченням кожного виробничого періоду, закінчую свою виробничу функцію, та безперервно відновлюється внаслідок реалізації готової продукції та після вилучення дебіторської заборгованості. Оборотний капітал та оборотні активи доповнюють один одного, через що відбувається постійний кругообіг виробничо-господарських процесів. Головне значення оборотного капіталу полягає в вкладенні вартості в складові оборотних активів з ціллю здійснення безперервної діяльності підприємства; оборотні активи відображають речовий склад фондів підприємства для реалізації здійснення господарської діяльності [29].

Отже, «оборотні активи», «оборотний капітал» і «оборотні кошти» є самостійними економічними категоріями з характерними властивостями і ототожнювати їх не можна. Оборотні активи — це сукупність матеріальних та грошових цінностей, які обслуговують поточну фінансово-господарську діяльність підприємства, забезпечують його платоспроможність, необхідні для здійснення торгових операцій або споживання продовж виробничого періоду або продовж одного року. Оборотні кошти — це кількість грошових коштів або їх еквівалентів, вкладених в оборотні фонди та фонди обігу, котрі обслуговують безперервний виробничий процес та продаж готової продукції. Оборотний капітал — це складова капіталу підприємства, котра є власністю господаря та направляється на забезпечення оборотними фондами підприємства [30; 31].

Оборотні активи, як і будь-які інші активи, мають властиві лише їм переваги й недоліки, що є ключовими факторами, на які потрібно звертати увагу під час формування, використання та управління ними.

У процесі господарської діяльності можна виділити такі групи оборотних активів, які матимуть суттєвий вплив на фінансовий стан підприємства:

- виробничі запаси;
- грошові кошти;
- дебіторська заборгованість.

Усі складові частини оборотних активів пов'язані між собою і являються складовими частинами виробничого процесу, який не можливий за відсутності однієї із них. Покажемо зазначене схемою у додатках до випускної кваліфікаційної роботи.

Як видно із наведеної схеми, виробничий процес, складовою частиною якого є оборотні активи, ускладнюється за відсутності однієї з груп оборотних активів або стає неможливим узагалі. За відсутності достатньої кількості виробничих запасів можуть виникати простої, зриви виробництва, завмирання товарних ліній. Натомість, значне зростання величини дебіторської заборгованості призводить до зменшення грошових коштів в обігу, що не дозволяє підприємству без залучення обігових коштів із зовнішніх джерел забезпечити свою потребу у виробничих запасах.

Таким чином, у процесі критичного аналізу літературних джерел визначено, що оборотні активи являють собою сукупність матеріальних активів і грошових коштів, які забезпечують безперервність виробничого процесу й ліквідність підприємства, та змінюють свою матеріальну форму впродовж виробничого періоду. Точне розуміння значення оборотних активів має величезне практичне значення, оскільки правильне розуміння економічної термінології, робить легшою працю кожного економічного суб'єкта, створює допомогу в дослідженні та аналізі виявлення взаємозалежності між різноманітними виробничо-господарськими факторами економічної діяльності, що в майбутньому дасть можливість не тільки раціонально використовувати наявні ресурси, але й здійснювати точні економічні прогнози щодо необхідності споживання та здійснення управління оборотними активами підприємства.

1.2. Нормативно-правове і законодавче регулювання бухгалтерського обліку і оподаткування на підприємствах олійно-жирової промисловості

Олійно-жирова галузь має стратегічне значення для України. Забезпечуючи споживачів своєю продукцією і виступаючи замовником та споживачем сільськогосподарської сировини і продуктів інших галузей, вона має мультиплікативний ефект міжгалузевих зв'язків. Виробництво в олійно-жировій галузі є майже безвідходним. Олія, що отримується в процесі екстрагування, використовується для виробництва оліфи; шрот (макуха) є одним із компонентів для виробництва комбікормів для тварин; лушпиння соняшнику гранулюється і застосовується як альтернативне паливо; отриманий у процесі водної гідратації олії фосфатидний концентрат використовується завдяки високій біологічній цінності у хлібопекарській промисловості. Особливістю вітчизняної олійно-жирової галузі є високий рівень концентрації виробництва. Більше половини виробничих потужностей галузі припадає на великі промислові групи, питома вага яких у загальному обсязі виробництва постійно збільшується. Галузі притаманні використання ресурсозберігаючих

технологій, високий рівень конкуренції, інвестиційна привабливість підприємств, їхня експортна орієнтація та участь у продуктивній безпеці країни. Україна отримала статус найбільшого в світі виробника та безумовного лідера серед експортерів соняшникової олії, якість якої визнана в більш ніж 124 країнах світу.

Проте теперішній період функціонування олійно-жирової галузі зумовлений впливом значної кількості чинників, яким притаманний високий рівень варіативності. Розвиток підприємств та оптимальне використання переробних потужностей потребують підвищення ефективності виробництва, стабільного та максимального їх завантаження, оскільки це буде визначати ефективність використання наявних ресурсів та устаткування.

Зростання світового попиту на рослинні види олії та вищі, ніж на зернові культури, ціни стимулюють збільшення виробництва олійних культур у вітчизняному секторі економіки. Україна входить до п'ятірки найбільших світових експортерів олії. При цьому українські олійно-переробні підприємства працюють у жорстких конкурентних умовах. Як свідчать дані табл. 1, основною олійною сировиною, що переробляється вітчизняними підприємствами, залишається насіння соняшнику. У 2019 році обсяг його переробки становив 12 855 825 тонн. Це становить 86,9% від загального обсягу переробки насіння олійних культур. Крім того, у 2019 році було перероблено 1 593 813 тон насіння сої (10,8%) та 340 729 тонн (2,3%) ріпаку. За підсумками 2019 року олійно-жировими підприємствами України було перероблено 14 790 336 тонн олійного насіння, що на 12,8% більше аналогічного показника минулого року [1]. Лідерами з переробки були Миколаївський ОЕЗ Бунге (ТОВ «ЄТСК»), Запорізький ОЕЗ («Оптімусагро трейд») та Вінницький ОЖК. Дані таблиці В1 дали змогу побачити динаміку обсягу переробки олійного насіння у 2013–2019 рр. і розрахувати його прогноз на 2021 рік (рис. В1).

Потужності з переробки насіння олійних культур в Україні на початок 2021 року досягли 23 млн тонн/рік. Вирощений в Україні урожай насіння олійних може перероблятися на вітчизняних потужностях. Варто зазначити, що значна кількість олійнодобувних підприємств може переробляти різні види насіння олійних культур, тобто є мультифункціональними. Потужності з

переробки насіння соняшнику оцінюються у 18 млн тонн на рік, на даний час вони завантажені на 60%. Багато експертів вважають причиною нестачі сировини зменшення урожаю насіння соняшнику. Але причини виникнення дефіциту на ринку соняшнику та його подорожчання, на нашу думку, в іншому.

Створені в Україні потужності з переробки олійних культур дають змогу переробляти весь вирощений урожай (соя, ріпак, соняшник). За останні п'ять років середньорічні виробничі потужності з переробки олійного насіння збільшилися на 8256,4 тис. тонн та станом на 01.04.2020 року становили 18 813,2 тис. тонн переробки соняшника та 2762,8 тис. тонн переробки сої. Однак через постійне нарощування виробничих потужностей та масовий експорт сої і ріпаку потужності не повністю завантажено (це при тому, що вироблені в Україні соєва і ріпакова олія, а також шрот мають попит на світовому ринку, особливо в країнах ЄС).

За даними Держмитслужби України, у 2020 році з України експортовано 187,9 тис. тонн насіння соняшнику на \$65,16 млн (\$346,8/т). Зростання експорту насіння соняшнику розпочалось з вересня 2020 року, а саме з початком 2020/21 МР. Так, у вересні – грудні 2020 року з України експортовано 148,9 тис. тонн, що перевищило відвантаження насіння соняшнику за відповідний період 2019 року у 10,5 рази. Середня вартість однієї тонни експортованого з України насіння соняшнику у вересні-грудні 2020 року склала \$334,4/т. (експортовано 148,9 тис. тонн на \$49,8 млн). Тоді як у грудні – \$306,7/т (експортовано 34,214 тис. тонн на \$10,49 млн). Соняшник експортується, головним чином, до країн ЄС – Болгарія, та Туреччини. При цьому, обсяги відвантажень насіння соняшнику з України до країн Євросоюзу вперше за останні роки перевищують 100 тис. тонн (за попередніми даними, за 2020 рік - 130 тис. тонн, в тому числі у вересні-грудні – понад 114 тис. тонн).

За підсумками 2020 року Україна залишилась лідером з виробництва та експорту олії соняшникової на світовому ринку. Основними імпортерами української олії залишились Індія, Китай та країни ЄС. Якщо переглянути статистику, то побачимо, що загалом у 2020 році з України експортовано товарів на \$49,216 млрд (-2% до 2019 року). Імпортовано – на \$54,219 млрд (-10% до 2019 року). Сальдо зовнішньої торгівлі є від'ємним (-\$5,003 млрд). За

цей період експортовано з України продовольчих товарів та с/г продукції на \$22,2 млрд, що практично відповідає рівню 2019 року. Імпортовано в Україну – на \$6,496 млрд (+13% до 2019 року). Сальдо зовнішньої торгівлі продовольчими товарами та с/г продукцією є позитивним (+\$15,704 млрд). Тоді як олійно-жирової продукції, за попередніми даними, у 2020 році експортовано на \$7,16 млрд (+19% до 2019 року). Питома вага експорту олійно-жирової продукції в загальному експорті товарів з України складає 14,5%, в експорті продовольчих товарів та с/г продукції – 32,3%.

Більшість підприємств із переробки олійної сировини входять до великих агропромислових груп та холдингів, які найчастіше реалізують вироблену олію власним трейдерам із мінімальною націнкою.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» регулювання питань методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку, який затверджує нормативно-правові акти щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

Державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні здійснюється з метою створення єдиних правил ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх підприємств та гарантують і захищають інтереси користувачів.

Необхідно зауважити, що в нашій країні базовим документом, що визначає порядок забезпечення та регламентує формування обліково-аналітичного процесу на підприємстві, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [11], тому вважаємо за доцільне наголосити на його пріоритетності у дослідженні нормативно-правової бази обліку оборотних активів. Важливо, що визначальний вплив на забезпечення обліково-аналітичного процесу в Україні здійснює комплекс відповідних нормативно-правових документів, які, на нашу думку, доцільно систематизувати у вигляді п'яти основних рівнів:

1. Конституція України, Кодекси законів і Закони України.

2. Укази й розпорядження Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України.

3. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, інші нормативно-правові документи щодо бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які затверджуються Міністерством фінансів України.

4. Нормативно-правові акти (інструкції, положення, вказівки) та методичні рекомендації Міністерства фінансів та інших органів, що розробляються і затверджуються на основі Положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

5. Рішення (накази, розпорядження) щодо організації і ведення бухгалтерського обліку безпосередньо на рівні підприємства.

За результатами систематизації та узагальнення отриманих результатів досліджень виявлено, що основою нормативно-правової бази, яка здійснює регламентування порядку організації обліково-аналітичного процесу оборотних активів є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та відповідний комплекс Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (табл. В2).

Вважаємо за доцільне наголосити на суттєвому значенні регулюючої документації, що розробляється безпосередньо на рівні підприємства, оскільки вона регламентує специфіку обліково-аналітичного процесу відповідно до особливостей діяльності кожного окремого господарюючого суб'єкта. Така документація є досить важливою у формуванні обліково-аналітичного процесу активів підприємства, оскільки її розробка потребує врахування вимог законодавчих актів вищого рівня та виявлення і правильно- го відображення специфічних аспектів обліково-аналітичної діяльності на рівні даного суб'єкта господарювання.

Висновки за розділом 1

1. У процесі критичного аналізу літературних джерел визначено, що оборотні активи являють собою сукупність матеріальних активів і грошових коштів, які забезпечують безперервність виробничого процесу й ліквідність

підприємства, та змінюють свою матеріальну форму впродовж виробничого періоду. Правильне розуміння поняття «оборотні активи» дає можливість не тільки раціонально використовувати наявні ресурси підприємства, але й здійснювати точні економічні прогнози щодо необхідності споживання та здійснення управління оборотними активами підприємства.

2. Олійно-жирова галузь має стратегічне значення для України. Забезпечуючи споживачів своєю продукцією і виступаючи замовником та споживачем сільськогосподарської сировини і продуктів інших галузей, вона має мультиплікативний ефект міжгалузевих зв'язків. Україна отримала статус найбільшого в світі виробника та безумовного лідера серед експортерів соняшникової олії, якість якої визнана в більш ніж 124 країнах світу. До проблем підприємств галузі слід віднести: значна зношеність матеріально-технічної бази, низькі темпи оновлення активної частини основних засобів, висока енергомісткість процесу виробництва тощо.

3. Виявлено, що оборотні активи є досить складною та багатоаспектною категорією, яка включає комплекс елементів. У зв'язку із цим забезпечення коректного обліково-аналітичного процесу цієї вагомої складової активів підприємства повинно базуватись виключно на діючій нормативно-правовій базі, визначеній законодавством України та враховувати внутрішню нормативну документацію підприємства, яка б надавала можливість повною мірою відобразити специфіку його функціонування. Коректне відображення облікових даних у внутрішніх нормативних документах, діючих у межах кожного окремого підприємства, надасть можливість та створить передумови для врахування специфіки діяльності кожного суб'єкта господарювання, забезпечить достатню інформативність та аналітичність при виконанні функцій контролю, планування та формування управлінських рішень тактичного та стратегічного призначення.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ПрАТ «ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ОЛІЙНО-ЖИРОВИЙ КОМБІНАТ»

2.1. Організація обліку оборотних активів на підприємстві

Україна отримала статус найбільшого в світі виробника та безумовного лідера серед експортерів соняшникової олії, якість якої визнана в більш ніж 124 країнах світу. Проте теперішній період функціонування олійно-жирової галузі зумовлений впливом значної кількості чинників, яким притаманний високий рівень варіативності. Розвиток підприємств та оптимальне використання переробних потужностей потребують підвищення ефективності виробництва, стабільного та максимального їх завантаження, оскільки це буде визначати ефективність використання наявних ресурсів та устаткування. Тому є необхідність у ретельному аналізі та узагальненні сучасних тенденцій функціонування підприємств, що входять до олійно-жирової галузі України.

Одним із потужним підприємством Буковини, яке працює в галузі олійно-жирової промисловості, є Приватне акціонерне товариство (ПрАТ) «Чернівецький олійно-жировий комбінат», який входить до складу виробничого комплексу Промислової групи "Віойл". Товариство входить в асоціацію "УКРОЛІЯПРОМ" (адреса м.Київ, вул.Старокиївська,14). Ідентифікаційний код юридичної особи: 00373959. Місцезнаходження: 58007, Україна, Чернівецька обл., Садгирський р-н, м.Чернівці, вул.Я.Мудрого,17. Статутний капітал підприємства – 50903341 грн.

Метою діяльності підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» є здійснення підприємницької діяльності для одержання прибутку в інтересах акціонерів товариства та трудового колективу, максимізації добробуту акціонерів у вигляді зростання ринкової вартості акцій товариства, отримання акціонерами дивідендів.

ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» працює в таких сферах економічної діяльності:

10.41 - Виробництво олії та тваринних жирів;

46.90 - Неспеціалізована оптова торгівля;

10.32 - Виробництво фруктових і овочевих соків.

Підприємство займається переробкою олійного насіння, виробництвом нерафінованих та рафінованих рослинних олій та виробництвом паливних гранул. Річна потужність з переробки - до 180 тис. тонн насіння соняшнику. Підприємство працює на давальницькій сировині, тому власної продукції та експорту немає.

Протягом останніх років з метою вдосконалення техніки та технології комбінату здійснювались ті чи інші роботи, результати яких позитивно позначилися на техніко-економічних показниках роботи комбінату та дозволили випускати якісну конкурентоспроможну продукцію. За останні роки технічною службою введений в експлуатацію новий елеватор потужністю загального зберігання 2 400 тон насіння соняшника, який розташований на території заводу. Потужності зберігання, розташовані на території Чернівецького ОЖК в даний час дозволяють одноразово зберігати до 9 400 тонн насіння соняшнику, 4 700 тонн олії. Успішно працює лінія гранулювання соняшникового лушпиння. Впроваджені енергозаощаджувальні технології спалювання лушпиння для повного самозабезпечення комбінату паром та теплоенергією. Освоєно європейський досвід відвантаження олії в флекситанки. Комп'ютеризований процес приймання олійної сировини та максимально автоматизований процес його розвантаження.

За підсумками 2020 року було перероблено 101,0 тис. тонн олійного насіння. Основною олійною сировиною, що перероблялася, було насіння соняшнику - 95,3 тис. т, або 94,4% до загального обсягу переробки насіння олійних культур. Крім того, за 2020 рік було перероблено насіння ріпаку 5,7 тис. т (5,6%) до загального обсягу переробки насіння олійних культур. За 2020 рік обсяги виробництва нерафінованої олії склали 45,5 тис. т (42,6 тис. т соняшникової та 2,9 тис. т ріпакової). Виробництво шроту у звітному періоді склало 38,0 тис. т (соняшниковий - 34,7 тис. т, ріпаковий - 3,3 тис. т). Показник використання потужності олійно-екстракційного заводу по за 2020 рік склав 65,0%. Олії рафінованої дезодорованої вироблено 11,7 тис. т. Використання потужностей при виробництві олії рафінованої дезодорованої становило 33,1%.

Лушпиння соняшникового гранульованого було виготовлено за 2020 рік - 4,9 тис. тонн.

Надлишок лушпиння спалюють у котельні комбінату, отримана пара використовується для забезпечення технологічних процесів на виробництвах комбінату та для опалення приміщень. Теплової енергії в звітному періоді виробили 34,5 тис. Гкал.

Враховуючи перевиробництво в цілому підприємствами України продуктів олійно-жирової продукції комбінат гарантував собі конкурентний та стабільний збут продукції за кордон, чим забезпечив себе необхідною ритмічною роботою виробництва.

Вищим органом на підприємстві є Загальні збори акціонерів. До компетенції загальних зборів акціонерного товариства належить: внесення змін до статуту товариства; обрання членів наглядової ради; утворення і відкликання виконавчого та інших органів товариства; затвердження річної фінансової звітності товариства; розподіл прибутку товариства; рішення про ліквідацію товариства. Виконавчим органом на підприємстві є Правління підприємства. Організаційна схема управління на ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» представлена у Додатку Д, на рис. Д1. Бухгалтерська служба підприємства включає головного бухгалтера, заступника головного бухгалтера, бухгалтерів з обліку основних засобів, матеріалів, оплати праці, економіста, касира (Додаток Д, рис. Д2).

Проведений аналіз показників Звіту про фінансові результати підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за 2020-2022 рр. (Додаток Д, табл. Д1) виявив такі тенденції:

- зменшення обсягів чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) відбулось на 19355 тис. грн., або на 10,4%;

- всі три роки дослідження підприємство завершило зі збитками, збиток у 2022 р. склав 59090 тис. грн., що свідчить про погіршення ситуації на підприємстві;

- чистий фінансовий результат діяльності підприємства – збиток, у 2022 р. склав 67784 тис. грн., що погіршує результат 2020 р. на 6368 тис. грн.

Середньооблікова чисельність працівників на підприємстві поступово

скорочується. У 2022 р. на ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» працювало 405 осіб. Для порівняння: у 2020 р. – 443 особи. Попри те продуктивність праці працівників зменшується.

Операційна діяльність на підприємстві є основною, її частка у 2022 р. склала 99,6%. Інші операційні доходи незначні – їх частка складала 0,4%. Підприємство крім основної операційної діяльності провадило ще фінансову діяльність. У 2021 р. інші фінансові доходи склали 2697 тис. грн., або 1,3% від річного сумарного доходу підприємства.

Значну частку витрат підприємства складає собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), яка у 2022 р. склала 80,6% (Додаток Д, табл. Д3). Значними для підприємства є адміністративні витрати 10,9%, які постійно зростають. Значно меншими є інші операційні витрати і витрати на збут. На підприємстві є витрати фінансової діяльності, які зросли у 2022 р. до 5694 тис. грн. і склали 2,5% від сумарних річних витрат. У 2020-2021 рр. на підприємстві мали місце витрати з податку на прибуток у сумі 1944 і 388 тис. грн. Аналіз складу операційних витрат за елементами (Додаток Д, табл. Д4) виявив, що матеріальні витрати скоротились з 77% (2020 р.) до 39,3% (2022 р.). Витрати на оплату праці зросли від 7,3% до 25,7%. Значно зросла амортизація у складі собівартості реалізованої продукції до 27,8% у 2022 р.

Вважаємо, що стан фінансово-господарської діяльності підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» продовжує погіршуватись, збитки зростають. Кількість працюючих скорочується, продуктивність праці падає. Для уточнення ситуації проведемо оцінку фінансового стану підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат», щоб визначити ступінь критичності.

Оцінка фінансової стійкості підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за 2020-2022 рр. (Додаток Д, табл. Д5) виявила, що:

- коефіцієнт фінансової автономії в межах нормативного значення, оскільки питома вага власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність, перевищує 50% і становила у 2022 р. 78,2%;

- коефіцієнт концентрації позикового капіталу знаходиться в межах норми і складає 21,8%;

- коефіцієнт фінансового ризику перевищує 1, що свідчить про значний ризик вкладання капіталу в дане підприємство. Рівень коефіцієнта фінансового ризику залежить від характеру господарської діяльності підприємства та швидкості обігу капіталу, передусім оборотних активів. За високих показників оборотності значення коефіцієнта може суттєво зростати без істотних наслідків для фінансової стабільності підприємства;

- коефіцієнт фінансової стабільності відповідно нижче 1, тобто 0,78 грн. власного капіталу припадає на 1 грн. позикового капіталу;

- коефіцієнти довгострокового залучення позикових коштів, довгострокових зобов'язань і забезпечень знизились до 0, проте коефіцієнт поточних зобов'язань і забезпечень зріс до 1.

Аналіз показників стану оборотних активів в динаміці виявив такі тенденції:

- зменшення коефіцієнту маневреності власного капіталу;
- критично низькі значення коефіцієнту забезпеченості оборотних активів;
- зменшення рівня забезпеченості запасів власними оборотними активами.

Щодо показників стану основного капіталу, то слід зазначити зростання коефіцієнту майна виробничого призначення, реальної вартості основних засобів. Однак нагромаджується амортизація і знижується коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів.

Таким чином, ситуація з оборотними активами на підприємстві незадовільна. Стабільне зниження частки власного капіталу, вкладеної в оборотні активи; характеризує рівень мобільності власного капіталу, а саме ту частину власного капіталу, що перебуває в обігу і забезпечує необхідну гнучкість у використанні коштів для фінансування поточної діяльності. У підприємства зменшується можливість фінансового забезпечення виробничої та інших видів діяльності, проведення розрахунків з кредиторами. Забезпеченість запасів власними оборотними коштами надзвичайно низька, а, отже, структура балансу підприємства є незадовільною і підприємство можна визнати неплатоспроможним.

Аналіз ліквідності підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» з використанням коефіцієнтів (Додаток Д, табл. Д65), які розраховані

на підставі даних ф.1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», підтверджують незадовільний фінансовий стан підприємства. Так, коефіцієнт абсолютної ліквідності знизився до 0,005, що свідчить про надзвичайно низьку платоспроможність підприємства; коефіцієнт швидкої ліквідності значно погіршився і у 2022 р. склав 0,054 проти 1,013 у 2020 р., що свідчить про різке зниження платіжних можливостей підприємства сплатити поточні зобов'язання за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами; коефіцієнт загальної ліквідності теж дуже низький – 0,124 у 2022 р, що свідчить про недостатність ресурсів підприємства для погашення його поточних зобов'язань;

Таким чином, показники фінансової стійкості ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» продовжують погіршуватись, що свідчить про критичний стан підприємства.

Ретельно продумана облікова політика забезпечує ефективну фінансово-господарську діяльність підприємства, а також максимальний ефект від ведення обліку. Основою для прийняття рішень про облікову політику має бути формування повної, достовірної, правдивої інформації, яка максимально ефективно розкривала б інформацію про діяльність підприємства для зацікавлених осіб – користувачів.

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», ст.5, р. II визначено, що підприємство самостійно визначає за погодженням з власником (власниками) або уповноваженим ним органом (посадовою особою) відповідно до установчих документів облікову політику підприємства [26].

Державне регулювання обліку в Україні при формуванні облікової політики вимагає дотримання вимог чинних нормативно-правових актів, тому у розпорядчому документі про облікову політику підприємства необхідно визначати застосування:

- методів оцінки вибуття запасів;
- періодичності визначення середньозваженої собівартості одиниці запасів;
- порядку обліку (ідентифіковано чи загалом) і розподілу транспортно-заготівельних витрат;
- окремого субрахунку обліку транспортно-заготівельних витрат;

методу обчислення резерву сумнівних боргів;
порядку оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг;
сегментів, пріоритетного виду сегмента, засад ціноутворення у внутрішньогосподарських розрахунках;
переліку і складу змінних і постійних загальновиборничих витрат, бази їх розподілу;
переліку і складу статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг);
порогу суттєвості щодо окремих об'єктів обліку [32].

В Наказі про облікову політику ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» зазначено, що запаси відображаються за найменшою з двох вартостей: за собівартістю або за чистою вартістю реалізації. Чистою вартістю реалізації вважається розрахункова вартість продажу в ході нормального ведення господарської діяльності мінус попередньо-оцінені витрати на завершення та попередньо-оцінені витрати на збут. Списання запасів проводиться за методом ФІФО.

Собівартість запасів включає всі витрати на придбання, витрати на переробку та інші витрати, понесені при доставці запасів до їх теперішнього місця розташування та приведення їх в існуючий стан. Собівартість незавершеного виробництва і готової продукції включає собівартість сировини та матеріалів, прямих витрат на оплату праці та інших прямих виробничих витрат, а також відповідну частину виробничих накладних витрат.

ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» періодично оцінює запаси на предмет наявності пошкоджень, старіння, повільної оборотності, зниження чистої вартості реалізації. У разі, якщо такі події мають місце, сума, на яку зменшується вартість запасів, відображається у звіті про сукупний дохід. Собівартість запасів може виявитися невідшкодованою, якщо ціна на ці запаси зменшилася у зв'язку з їх пошкодженням, частковим або повним старінням, або внаслідок зміни ринкових цін. Собівартість запасів також може виявитися невідшкодованою, якщо збільшилися можливі витрати на завершення або на здійснення продажу.

В Наказі зазначено, що сировина та інші матеріали в запасах не списуються нижче собівартості, якщо готова продукція, в яку вони будуть включені, імовірно буде продана за або вище собівартості. Однак коли зниження ціни сировини вказує на те, що собівартість готової продукції перевищує чисту ціну продажу, сировина списується до величини чистої вартості реалізації. У таких умовах витрати на заміну сировини можуть виявитися найкращим з існуючих аналогів його чистою вартості реалізації.

Грошові кошти та їх еквіваленти на підприємстві включають кошти в банках і в касі, грошові кошти в дорозі.

На підприємстві визнається виручка від реалізації готової продукції і товарів, коли існує переконливий доказ, як правило у формі угоди, що всі економічні вигоди і ризики, пов'язані з володінням готовою продукцією і товарами, перейшли до замовника, Компанія не здійснює надалі управління та контроль за готовою продукцією і товарами, сума доходу може бути достовірно визначена, і існує ймовірність одержання майбутніх економічних вигод.

Компанія визнає виручку від реалізації послуг, виходячи зі ступеня завершеності операції на звітну дату, якщо може бути достовірно оцінений результат операції. Результат може бути достовірно оцінений за наявності таких умов: сума доходу може бути визначена достовірно, існує ймовірність одержання майбутніх економічних вигод, ступінь завершеності надання послуг на звітну дату та витрати на завершення можуть бути оцінені достовірно. Оцінка ступеня завершеності визначається вивченням виконаної роботи. Виручка відображається в сумі справедливої вартості активів, які були або будуть отримані.

Облікова політика ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» розкривається також у Примітках до фінансових звітів. Тут від підприємства вимагається відобразити вплив облікової політики на стан справ. При цьому для цілей фінансової звітності у розгорнутому вигляді подаються такі показники: аналіз можливих варіантів отримання прибутку, використовуючи різні підходи оцінки запасів, витрат, амортизації, умов реалізації, асортименту продукції, що випускається, та інше.

Отже, Наказ про облікову політику досліджуваного підприємства містить всі положення щодо обліку оборотних активів на підприємстві. Однак, слід зазначити, що у Наказі про облікову політику ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» відсутнє положення про формування собівартості продукції (перелік і склад статей калькулювання, склад загальновиробничих витрат та бази їх розподілу) тощо. Таким чином, наказ містить лише загальні положення, які висвітлюються шляхом дублювання положень нормативних документів, що, своєю чергою, призводить до їх переобтяження зайвою інформацією. Слід також зазначити, що проаналізований наказ про облікову політику містить виключно методичні аспекти обліку запасів, не розкриваючи організаційно-технічного складника.

Крім того, Наказ про облікову політику не завжди містить положення про коло осіб, які мають право на проведення операцій із матеріальними цінностями, здійснювати приймання-відпуск матеріалів та отримувати матеріали для виробничих потреб. Цей факт свідчить про відсутність на підприємстві системи внутрішнього контролю, зокрема бухгалтерського, а також про неналежне ставлення та неусвідомлення керівництвом необхідності організації системи внутрішнього контролю, розподілу обов'язків, що дасть змогу у разі неналежного їх виконання застосувати юридичну відповідальність.

Негативним є відсутність узгодженості облікової політики з управлінським обліком. В обліковій політиці повинні знайти відображення всі питання, пов'язані з організацією комплексної системи обліку на підприємстві, які охоплюють усі види діяльності і процеси на підприємстві. Для узагальнення інформації для управлінського обліку потрібно розробити план рахунків управлінського обліку, методику накопичення управлінської інформації, форми і зміст управлінської звітності.

2.2. Фінансовий і податковий облік оборотних активів на підприємстві в умовах інформаційних технологій

Основними завданнями бухгалтерського обліку придбання матеріальних цінностей є:

правильне і своєчасне встановлення обсягів закупівлі;
облік надходження матеріальних цінностей на підприємство;
облік розрахунків з постачальниками за придбані засоби та підрядниками за транспортно-заготівельні витрати;
визначення фактичної собівартості закуплених матеріальних ресурсів.

Первісною вартістю запасів, що придбані за плату, є собівартість запасів, яка складається з таких фактичних витрат:

суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику (продавцю) за вирахуванням непрямих податків;

суми ввізного мита;

суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які не відшкодовуються підприємству;

транспортно-заготівельні витрати (затрати на заготівлю запасів, оплата тарифів (фрахту) за вантажно-розвантажувальні роботи і транспортування запасів усіма видами транспорту до місця їх використання, включаючи витрати зі страхування ризиків транспортування запасів). Сума транспортно-заготівельних витрат, що узагальнюється на окремому субрахунку рахунків обліку запасів, щомісячно розподіляється між сумою залишку запасів на кінець звітного місяця і сумою запасів, що вибули (використані, реалізовані, безоплатно передані тощо) за звітний місяць.

Операції, пов'язані із надходженням, зберіганням та використанням запасів на підприємстві ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» відображаються на рахунках 2 класу «Запаси». До даного класу належать такі рахунки: 20 «Виробничі запаси»; 21 «Поточні біологічні активи»; 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети»; 23 «Виробництво»; 24 «Брак у виробництві»; 25 «Напівфабрикати»; 26 «Готова продукція»; 27 «Продукція сільського господарства»; 28 «Товари». Оприбуткування запасів відображається за дебетом 20 рахунку у розрізі субрахунків, а списання у виробництво, переробку або на сторону – за кредитом.

На підприємстві ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» запроваджена комп'ютерна форма обліку, зокрема, використовується програмний комплекс «BAS: Бухгалтерія 8.3». В даній системі відображення

операцій з придбання запасів визначається у першу чергу джерелом надходження. Передбачені можливість оформлення операцій надходження запасів від постачальника (у тому числі нерезидента) і від підзвітної особи.

Для відображення операції придбання матеріальних цінностей у постачальника в системі «BAS: Бухгалтерія 8.3» використовується документ «Надходження товарів і послуг» (Додаток Е, рис. Е1). За документом можна відобразити такі операції як покупка товарів, прийом товарів на комісію, надходження товарів та матеріалів у переробку, придбання устаткування, а також бланків суворої звітності.

При проведенні документ «Надходження товарів і послуг» оприбутковує в бухгалтерському і податковому обліку придбані запаси, формує заборгованість постачальнику, при необхідності нараховує очікуваний податковий кредит.

Придбання ТМЦ через підзвітну особу на підприємстві оформлюється одним із способів:

- документом «Надходження товарів і послуг», в якому зазначити номер і дату накладної від постачальника. Якщо підзвітна особа при цьому здійснювала оплату товарів готівкою повністю або частково, то цю частину операції потрібно відобразити за допомогою документу «Авансовий звіт» у вкладці «Оплата»;

- документом «Авансовий звіт» у вкладці «Товари» вказати придбані ТМЦ, не зазначаючи при цьому контрагента-постачальника (Додаток Е, рис. Е2).

Розрахунки за куплені ТМЦ відображаються в бухгалтерському обліку на субрахунку рахунку обліку розрахунків з підзвітними особами – 3721. Вибір субрахунку залежить від валюти операції. Валюта документу встановлюється за допомогою кнопки "Ціни й валюти". Документом реєструється очікуваний податковий кредит по ПДВ. ПДВ реєструється по постачальнику (з точністю до договору і розрахункового документу), який вказаний в реквізиті "Контрагент".

Особливості обліку ПДВ під час придбання запасів встановлюються нормами пп. 139.1.6 Податкового Кодексу України. У загальному випадку згідно зазначеного пп. 139.1.6 суми ПДВ, сплачені у складі ціни запасів під час

їх купівлі, не включаються до складу витрат підприємства - платника податку на прибуток і ПДВ. Це означає, що собівартість запасів при їх оприбуткуванні, обліку та вибутті не включає в себе суми ПДВ. Ті ж підприємства, які не є платниками ПДВ, навпаки — суму ПДВ включають до собівартості запасів під час їх обліку згідно з абзацом другим пп. 139.1.6 Податкового Кодексу України.

Якщо підприємство (платник податку на прибуток і ПДВ) одночасно продає запаси, які оподатковуються ПДВ за ставкою 20%, 0% та які звільнені від обкладення ПДВ (відповідно до ст. 197 Податкового Кодексу України) або не є об'єктом обкладення цим податком (відповідно до ст. 196 Податкового Кодексу України), йому потрібно окремо визначати суму "вхідного" ПДВ, що припадає на звільнені або неоподатковувані операції. Ця сума ПДВ включається до собівартості проданих запасів так само, як у неплатників ПДВ (абз. 3 пп. 139.1.6 ПКУ).

Якщо платник ПДВ визначає базу оподаткування для нарахування податкових зобов'язань з ПДВ виходячи з винагороди (маржинального прибутку або маржі) (статті 207, 210 Податкового Кодексу України), то весь "вхідний" ПДВ, сплачений у складі витрат на придбання запасів, включається до їхньої собівартості у момент їх списання під час їх продажу або отримання доходу від діяльності, в якій ці запаси були використані (абз. 4 пп. 139.1.6 Податкового Кодексу України). Тобто поточний облік запасів ведеться так само, як і неплатниками ПДВ, а суми ПДВ до сплати визначаються безпосередньо зі суми винагороди або маржі, без використання загального механізму зменшення суми податкових зобов'язань на суму податкового кредиту.

Відображення витрат, пов'язаних з придбанням товару, співвіднесення суми цих витрат з переліком куплених ТМЦ і включення сум витрат до собівартості партій ТМЦ здійснюється документом «Надходження дод. Витрат». Процес розподілу виконується при проведенні документу відображується тільки у рухах документу або у звітах по проводках. При одночасному відображенні сум додаткових витрат у шапці документу і в табличній частині здійснюється їх додавання.

Якщо неможливо чітко визначити додаткові витрати при придбанні ТМЦ, то їх накопичують на окремих рахунках і в кінці місяця розподіляють пропорційно сумах вибуття запасів. Такими окремим рахунками є:

200 «Транспортно-заготівельні витрати (матеріали)» – для обліку додаткових витрат при придбанні матеріалів;

280 «Транспортно-заготівельні витрати» – для обліку додаткових витрат при придбанні товарів, має два субрахунки: 2801 «Транспортно-заготівельні витрати (товари)», 2802 «Транспортно-заготівельні витрати (у НТТ по продажній вартості)».

При необхідності повернення запасів постачальнику в системі «BAS: Бухгалтерія 8.3» операція повернення постачальнику придбаних матеріальних цінностей оформлюється документом «Повернення товарів постачальникові» (Додаток Е, рис. Е3).

Відображення операцій реалізації в системі "BAS: Бухгалтерія 8.3" визначається видом торгівлі. При оптовій торгівлі операція реалізації ТМЦ відображується на підприємстві документом «Реалізація товарів і послуг», вид операції «Продажа, комісія» (Додаток Е, рис. Е4). Документ слід оформлювати в рамках договору виду "З покупцем".

Для формування проводок по документу «Реалізація товарів і послуг» потрібно зазначити рахунки обліку ТМЦ, взаєморозрахунків з контрагентами і відображення операцій реалізації. Як правило, рахунок доходів від реалізації і рахунок собівартості реалізації зв'язані однозначною відповідністю. Всі необхідні комбінації таких відповідностей ведуться в довіднику «Схеми реалізації» (команда меню «Операції» - «Довідник»). Під схемою реалізації розуміють рахунки бухгалтерського обліку, що використовуються під час продажу. Такі схеми підставляють до табличних частин документів реалізації (окремо для кожної номенклатурної позиції) і використовують для формування проводок за операціями продажу. При цьому у формі елементів зазначають рахунок вирахування з доходів для відображення операцій повернення від покупця. Жорстка контрольована відповідність номенклатури, що продається, і використовуваної схеми реалізації в загальному випадку не встановлюється.

Для будь-якого виду запасів користувач може вибрати будь-яку комбінацію рахунків доходу і собівартості реалізації.

Особливості обліку грошових коштів зумовлені їх класифікацією за призначенням, а також місцем зберігання. Для обліку грошових коштів та їх еквівалентів використовуються рахунки 3 класу, а саме: 30 «Готівка»; 31 «Рахунки в банках»; 33 «Інші кошти»; 34 «Короткострокові векселі одержані»; 35 «Поточні фінансові інвестиції».

Для реєстрації надходження готівки у касу організації призначений документ «Прибутковий касовий ордер» (меню «Банк і каса» — «Каса» — «Прибуткові касові ордери»). Цим документом (Додаток Е, рис. Е5) відображаються такі види господарських операцій:

- Оплата від покупця;
- Роздрібний виторг;
- Повернення від підзвітної особи;
- Повернення від постачальника;
- Повернення коштів працівником;
- Одержання готівки в банку;
- Розрахунки за кредитами і позиками;
- Інший прибуток.

Вид операції встановлюється в реквізиті «Вид операції».

Для реєстрації видатку готівки із каси призначений документ «Видатковий касовий ордер» (меню «Банк і каса» — «Каса» — «Видаткові касові ордери») (Додаток Е, рис. Е6).

В «Бухгалтерії 8 для України» касова книга є звітом, в якому відображаються всі руху готівки (меню «Банк і каса» — «Звіти» — «Касова книга»). Дані звіту можна використовувати для заповнення різних регламентованих форм:

- Касова книга (КО-4);
- Журнал реєстрації прибуткових ордерів (КО-3);
- Журнал реєстрації видаткових ордерів (КО-3);
- Журнал реєстрації прибуткових і видаткових ордерів (КО-3а);

Книга обліку прийнятих і виданих грошей. Синтетичний облік операцій за поточним рахунком здійснюють на грошовому рахунку 31 «Рахунки в банках». Рахунок 31 "Рахунки в банках" має такі субрахунки:

311 "Поточні рахунки в національній валюті"

312 "Поточні рахунки в іноземній валюті"

313 "Інші рахунки в банку в національній валюті"

314 "Інші рахунки в банку в іноземній валюті"

За дебетом рахунку 31 "Рахунки в банках" відображається надходження грошових коштів, за кредитом - їх використання.

Субрахунки 312 "Поточні рахунки в іноземній валюті" та 314 "Інші рахунки в банку в іноземній валюті" призначені для узагальнення інформації про наявність та рух грошових коштів в іноземній валюті.

Аналітичний облік на рахунку 31 "Рахунки в банках" здійснюється за виписками банку, і лише за наявності на підприємстві розрахункових субрахунків відкривають окремі аналітичні рахунки для обліку відповідних. Аналітичний облік за рахунком 31 у розрізі кореспондуючих рахунків відображають у листках-розшифровках на основі доданих до виписки банку розрахункових документів, у яких зазначено номер документа, дату, коротке найменування та суму операції.

Програмою „BAS: Бухгалтерія 8.3” бухгалтерський облік наявності і руху грошових коштів на рахунках у банках ведеться на субрахунках рахунку 31 "Рахунки в банках" (Додаток Е, рис. Е7). Аналітичний облік здійснюється в розрізі видів субконто: "Банківські рахунки" і "Статті руху грошових коштів" (якщо в настройках параметрів обліку встановлено ознаку обліку грошових коштів за статтями їх руху). Підтримується аналітичний облік за допомогою однойменних довідників.

Відомості про банківські рахунки організацій зберігаються в довіднику «Банківські рахунки». Для кожної організації визначається свій список банківських рахунків. Введення банківського рахунку можна здійснити з картки організації за посиланням Всі банківські рахунки.

До основних банківських документів в системі належить «Платіжне доручення», який призначений для формування друкованої форми платіжного

доручення, а також для підготовки інформації до вивантаження даних в програму «Клієнт банку». Для реєстрації надходження грошових коштів на банківські рахунки організації призначений документ «Надходження на банківський рахунок» (Додаток Е, рис. Е8). У документі можуть бути зазначені такі види господарських операцій:

Оплата від покупця;

Повернення від постачальника;

Розрахунки за кредитами і позиками;

Інше надходження;

Інші розрахунки з контрагентами;

Купівля/продаж валюти;

Надходження від продажу по платіжних картах і банківських кредитах;

Інкасація.

Для реєстрації списання безготівкових грошових засобів призначений документ «Списання з банківського рахунку» (Додаток Е, рис. Е9).

Для обміну інформацією з банками за електронними каналами зв'язку призначені спеціалізовані програми типу «Клієнт банку». «Бухгалтерія 8 для України», зі свого боку, надає можливість обміну інформацією з такими програмами. Для вирішення цієї задачі в «Бухгалтерії 8 для України» використовується спеціальна обробка «Обмін з банком», що викликається з журналу «Банківські виписки» по кнопці «Завантажити».

Обробка використовується для наступних операцій:

вивантаження платіжних доручень з журналу документів Платіжне доручення по кнопці Вивантажити,

завантаження даних в журналі Банківські виписки по кнопці «Завантажити».

Обробка дозволяє:

підбирати платіжні документи в інформаційній базі, потім вивантажувати їх в програму Клієнт банку для передачі в банк по електронних каналах зв'язку;

завантажувати в інформаційну базу з програми Клієнт банку інформацію, що надійшла з банку, про операції по банківських рахунках організації.

Дебіторська заборгованість обліковується на рахунках: 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та 37 «Розрахунки з різними дебіторами». При виявленні сумнівних боргів у складі дебіторської заборгованості, створюється резерв сумнівних боргів за кожним видом заборгованості на 38 рахунку «Резерв сумнівних боргів». Облік витрат майбутніх періодів ведеться на рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів». На даному рахунку відображається інформація про витрати понесені у звітному періоді та підлягають віднесенню на витрати.

Загалом «BAS: Підприємство» характеризується високою якістю ведення обліку з використанням універсальної моделі бухгалтерського обліку (синтетичний і аналітичний облік на рахунках, подвійний запис) відповідно до чинного законодавства України, та ще низкою переваг: наявна опція введення нових субрахунків; ведення обліку з декількома планами рахунків; внесення бухгалтерських проводок при документуванні операцій, інформація за якими групуватиметься у облікових регістрах; автоматичне проведення перевірки правильності внесення операцій; наявність довідника кореспонденції рахунків; вирішення завдань планування, бюджетування та фінансового аналізу [39., с. 250].

Попри всі вищеперераховані переваги «BAS: Підприємство», програма потребує постійних оновлень для захисту інформації від вірусних атак, а робота вимагає спеціальних знань щодо інтерфейсу та особливостей конфігурації, що вимагає особливої підготовки співробітників. Ручне введення багатьох фінансових операцій пов'язаних із нарахуванням відсотків по кредиту, з фінансової оренди, нарахуванням дивідендів, відсутність автоматичного розрахунку відсотків за операціями робить роботу в програмі громіздкою за затратною по людських і часових ресурсах.

2.3. Облік в системі управління оборотними активами та відображення їх у звітності підприємства

Оскільки фінансовий стан підприємства знаходиться в прямій залежності від стану оборотних коштів, що передбачає взаємозалежність витрат з результатами господарської діяльності і відшкодування витрат власними

засобами, підприємства зацікавлені в раціональній організації оборотних коштів – організації їх руху з мінімально можливою сумою для отримання найбільшого економічного ефекту [34, с. 16]. Опосередковує рух оборотних активів система їх обліку як на етапі первинного упорядкування, так і наступних етапах перетворення одних оборотних активів в інші (наприклад, грошові кошти в виробничі запаси, готову продукцію – в товар і дебіторську заборгованість і т.д.).

В Додатку Ж в табл. Ж.1 наведено трактування поняття «управління оборотними активами».

Підсумовуючи інформацію, наведену у табл. Ж.1, сформулюємо визначення систем управління оборотними активами – це частина загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у формуванні необхідного обсягу і складу оборотних активів, їх фінансуванні й оптимізації структури. Система управління оборотними активами підприємства розробляється за такими основними етапами:

Інформація про активи і пасиви підприємства акумулюється у фінансовому звіті Ф. №1 «Баланс («Звіт про фінансовий стан»)). Звіт про фінансовий стан як форма фінансової звітності надає користувачу загальну інформацію про діяльність конкретного підприємства – розмір його активів, джерела їх походження (зобов'язання та власний капітал), фінансовий стан і формує уявлення про діяльність цього підприємства в цілому. Всю інформацію про наявність запасів відображають у формах: №1 Баланс (Звіт про фінансовий стан) та №5 Примітки до річної фінансової звітності. У фінансовому звіті повинна міститись інформація про:

облікову політику, у якій вказують методи оцінки запасів та формули розрахунку собівартості;

балансову вартість запасів згідно з прийнятими на підприємстві класифікаціями та загальну балансову вартість таких активів;

балансову вартість запасів, які обліковують за формулою: чиста вартість реалізації мінус витрати на продаж;

вартість запасів, що відносяться до витрат звітного періоду;

суму часткового списання запасів, які були визнані витратами звітного періоду;

суму сторнування будь-якого часткового списання, що була визнана, як зменшення вартості запасів та віднесена до витрат періоду;

балансову вартість запасів, що були передані під заставу, як гарантія зобов'язань.

Управлінський Звіт про фінансовий стан (баланс) — це баланс активів і пасивів підприємства, сформований для цілей прийняття ефективних управлінських рішень. Він відрізняється від фінансового звіту тим, що складається за даними управлінського обліку, а статті активів і пасивів представлені в такому вигляді, щоб їх можна було аналізувати з точки зору оперативного і стратегічного управління підприємством. При цьому зберігається підхід до формування звіту як за даними фінансового обліку, однак, статті традиційного Звіту про фінансовий стан переформатовані, але принцип рівноваги між активами і пасивами залишається непорушним. Отже, управлінський звіт про фінансовий стан (баланс) є похідним від стандартного балансу, функції якого зводяться до встановлення більш об'єктивної картини стану майна підприємства, його зобов'язань і капіталу. Такий звіт на підставі виконаних розрахунків інформує користувачів про диспропорції балансу, які можуть привести до негативних змін в діяльності підприємства. В управлінському звіті про фінансовий стан (балансі) на відміну від фінансової звітності розділені операційні та фінансові рішення, оскільки управлінському звіті про фінансовий стан (балансі) зобов'язання, що виникають в результаті операційної діяльності віднімаються з операційних активів, що надає можливість визначити величину чистих інвестицій, необхідних для підтримки операційної діяльності підприємства. Те, що залишається після зазначених розрахунків називається вкладеним капіталом що являє собою джерела фінансування і служить основою для прийняття ефективних стратегічних фінансових рішень. Управлінський звіт про фінансовий стан (баланс) розширює аналітичні можливості звичайного балансу, оскільки враховує потреби та інтереси осіб, що здійснюють аналіз, а також користувачів аналітичної інформації. Баланс, що формується у складі фінансової звітності, не є

управлінським звітом, оскільки простий поділ майна підприємства на активи й пасиви відображає тільки сумарну величину залишку по кожній статті активів, капіталу, зобов'язань. Зазначене приводить до втрати внутрішніх взаємозв'язків між ними та згортання внутрішньої структури - розбивки активів за джерелами фінансування, капіталу за місцями розташування. Управлінський звіт про фінансовий стан (баланс) надає можливість оптимізувати систему розрахунків, що характеризують структуру та динаміку фінансового стану підприємства. За його допомогою можна отримати характеристику фінансового стану підприємства в горизонтальному та вертикальному напрямку.

Можна виділити основні завдання складання управлінського Звіту про фінансовий стан (балансу):

1. Управління активами і зобов'язаннями. Управлінський звіт надає інформацію, про напрямки вкладання коштів, які отримані з відповідних джерел (постачальників капіталу (акціонерів, кредиторів)). Додавши до аналізу звіт про результати діяльності підприємства, можна також оцінити ефективність управління. Оскільки елементи управлінського звіту про фінансовий стан (балансу) формують інформацію про майбутні грошові потоки, без його використання проблематично скласти план грошових потоків підприємства.

2. Прогнозування фінансового стану. Особливого значення воно набуває для встановлення платоспроможності та розрахунку кредитоспроможності підприємства як для потреб управління так і для кредиторів.

3. Балансування. При правильно складеному балансі та відсутності фінансових порушень усі види активів мають свої джерела покриття в пасиві, тобто всі сформовані в ньому фінансові ресурси розміщені в активі.

Не існує уніфікованої форми управлінського звіту про фінансовий стан (балансу), вони розробляються та затверджуються виходячи з потреб конкретного підприємства. Для потреб управління виділяють різні види та форми управлінського звіту про фінансовий стан (балансу): на дату, в динаміці за звітний період, горизонтальний, вертикальний, в розрізі підрозділів підприємства, в розрізі періодів діяльності підприємства.

Звіт про фінансовий стан (баланс) на дату – це класична форма, що складається, як правило, з п'яти розділів: два в активі (необоротні активи, оборотні активи); три в пасиві (власний капітал, довгострокові зобов'язання, короткострокові зобов'язання), при цьому розділи розташовані в міру збільшення ліквідності зверху вниз.

Горизонтальний звіт про фінансовий стан (баланс) являє собою двосторонню таблицю в якій активи розміщуються ліворуч, а зобов'язання і капітал - праворуч. (Додаток Ж, табл. Ж2).

При вертикальній формі звіту про фінансовий стан (балансу) його елементи розміщуються послідовно зверху донизу: активи, власний капітал та зобов'язання, її ще називають послідовною формою (Додаток Ж, табл. Ж3).

Структурна форма управлінського звіту про фінансовий стан (балансу) за видами діяльності складається з частин, що можуть бути згруповані відповідно до представленої інформації:

I. Основний капітал – активи й зобов'язання інвестиційного походження (розділ «Необоротні активи» балансу, що є частиною фінансової звітності. При цьому частково враховуються активи, що пов'язані з операційною діяльністю (наприклад, довгострокова дебіторська заборгованість підприємства) з додаванням активів та зобов'язань, пов'язаних з інвестиційною діяльністю (наприклад, залишки авансів і кредиторської заборгованості за розрахунками з постачальниками за обладнання).

II. Поточний або оборотний капітал - активи й зобов'язання, пов'язані з операційною діяльністю.

III. Заборгованість (короткострокова й довгострокова) - тобто весь капітал, наданий кредиторами.

IV. Грошові кошти – без поділу на види діяльності.

V. Капітал - відповідає аналогічному розділу звіту про фінансовий стан підприємства (балансу).

При цьому обов'язково враховується взаємозв'язок активів підприємства з джерелами їх формування. Наприклад, основні засоби можуть формуватися за рахунок статутного та додаткового капіталу, довгострокових кредитів, інших власних коштів тощо; нематеріальні активи з аналогічних джерел

фінансування; довгострокові фінансові вкладення в акції інших підприємств – за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства тощо; товари, матеріали, виробничі запаси, МШП – за рахунок статутного капіталу у частині оборотних коштів, кредитів і позик, розрахунків з кредиторами тощо; грошові кошти та їх еквіваленти – за рахунок статутного капіталу у частині внесків засновників, кредитів та позик, розрахунків з кредиторами, тощо; витрати майбутніх періодів - розрахунків з кредиторами, забезпечення наступних витрат і платежів; необоротні активи та групи вибуття – статутного і додаткового капіталу, довгострокових кредитів, позик тощо.

Інформація про надходження та витрачання грошових коштів в результаті ведення підприємством господарської діяльності за звітний період міститься у «Звіті про рух грошових коштів». Цей звіт включає три розділи, оскільки відображає рух грошових коштів від операційної, інвестиційної та фінансової видів діяльності. Даний звіт може складатися за прямим або непрямим методом з використанням відповідної форми. Мета «Звіту про рух грошових коштів» – надання користувачам повної, достовірної та неупередженої інформації про зміни, які відбулись у складі грошових коштів та їх еквівалентів у звітному періоді. Проаналізувавши подану у звіті інформацію, користувачі можуть самостійно визначити сильні і слабкі сторони підприємства, а також його теперішні та потенційні проблеми, недоліки в управлінні, фінансовій або господарській діяльності. Основні положення, які регулюють складання та подання «Звіту про рух грошових коштів», відображені у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [24], тоді як зарубіжні країни застосовують МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» [45].

Однією з основних форм управлінської звітності про рух коштів підприємства є управлінський звіт про рух грошових коштів, або кеш-флоу. По своїй суті, управлінський звіт як і звіт про рух грошових коштів відображає джерела надходжень та витрачання коштів за певний період. Крім безпосередньо грошових коштів в готівковій та безготівковій формі, до звіту включають і так звані еквіваленти грошових коштів (кредит у формі овердрафту, надійні цінні папери з близьким строком погашення та інші вкладення, які можна легко і без ризику перетворити в гроші. Управлінський

звіт про рух грошових коштів відображає надходження і вибуття грошових коштів протягом звітного періоду, а також з початку поточного року, в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності з урахуванням даних управлінського обліку. Схема управлінського звіту про рух грошових коштів наведена на рис. 2.1.

Управлінський звіт про рух грошових коштів формується як прямим, так і непрямим методами:

рух грошових коштів (прямий метод) - надання інформації про основні види валових грошових надходжень і виплат шляхом може бути отримана з облікових записів підприємства шляхом розрахунку даних аналітичних показників статей, визнаних у прибутку чи збитку.

рух грошових коштів (непрямий метод) - встановлення різниць між показником чистого прибутку (збитку), сформованим за методом нарахування і представленим у звіті про прибутки і збитки, і показником чистих грошових коштів з операційної діяльності (приріст грошових коштів та їх еквівалентів за період), розрахованим за касовим методом на основі даних бухгалтерського балансу (різниця між коштами на кінець і початок звітного періоду). Зазвичай такий метод вибирається при складанні звіту для підприємства, що надає звітність за МСФЗ.

Основна мета управлінського звіту про рух грошових коштів – це відображення інформації про джерела надходження і джерела витрачання грошових коштів. Зазначений звіт має містити оперативну інформацію, оскільки сформувавши його можна відразу після того, як були зареєстровані банківські або касові операції. Такі операції, як правило, відображаються в програмних продуктах в оперативному режимі (за допомогою системи «клієнт-банк»), на відміну, наприклад, від інформації про результати діяльності, який достовірно отримують із затримкою. Для складання управлінського звіту про рух грошових коштів необхідно визначитись з переліком основних статей інформації, що наводиться в управлінському звіті про рух грошових коштів (табл. 2.5).

Крім того управлінський звіт про рух грошових коштів обов'язково містить інформацію про залишки коштів на початок та кінець дня, крім того

інформацію про рух коштів можна отримати не тільки в розрізі готівкових або безготівкових коштів, а й в розрізі окремих рахунків підприємства. Деталізація інформації наведеної в управлінському звіті про рух грошових коштів залежить від користувачів інформації, що міститься у звіті. Така деталізація може стосуватися як надходжень коштів (структурні підрозділи, основні покупці) так і напрямків витрачання коштів (структурні підрозділи, основні постачальники, погашення кредитів, сплата оренди, комунальних платежів тощо). Отже, управлінський звіт про рух грошових коштів сприяє вирішенню низки питань, наприклад, до питань, що стосуються інвестиційної діяльності належать: чи отримує підприємство достатньо коштів для купівлі основних і оборотних активів при розширеному відтворенні; чи потрібне додаткове фінансування із зовнішніх джерел для забезпечення необхідного зростання підприємства; чи володіє підприємство достатніми вільними коштами для їх використання на погашення боргу або вкладень у виробництво нової продукції; чи здійснювало підприємство випуск цінних паперів і якщо так, на які цілі використовувалися отримані кошти. При прийнятті оперативних управлінських рішень інформація наведена у звіті надає можливість оцінити, наприклад, чи потрібен підприємству овердрафт, чи достатньо коштів на рахунках для виплати заробітної плати або сплати постачальникам тощо, та сформулювати графік платежів.

Висновки за розділом 2

1. Встановлено, що ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» є одним із потужним підприємством Буковини, яке працює в галузі олійно-жирової промисловості, За підсумками 2020 року було перероблено 101,0 тис. тонн олійного насіння. за 2020 рік було перероблено насіння ріпаку 5,7 тис. т (5,6%) до загального обсягу переробки насіння олійних культур. Обсяги виробництва нерафінованої олії склали 45,5 тис. т (42,6 тис. т соняшникової та 2,9 тис. т ріпакової). Проведений аналіз показників Звіту про фінансові результати підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за 2018-2020 рр.

2. Аналіз фінансових результатів підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за 2020-2022 рр. виявив, що протягом 2020-2022 рр. підприємство завершило зі збитками. Чистий фінансовий результат діяльності підприємства – збиток - у 2022 р. склав 67784 тис. грн., що погіршує результат 2020 р. на 6368 тис. грн. Значну частку витрат підприємства складає собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), яка у 2022 р. склала 80,6%.

3. Аналіз показників стану оборотних активів в динаміці виявив зменшення коефіцієнту маневреності власного капіталу; критично низькі значення коефіцієнту забезпеченості оборотних активів; зменшення рівня забезпеченості запасів власними оборотними активами. Ситуація з оборотними активами на підприємстві незадовільна.

4. Встановлено, що Наказ про облікову політику ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» містить лише загальні положення, які висвітлюються шляхом дублювання положень нормативних документів, що, своєю чергою, призводить до їх переобтяження зайвою інформацією. У Наказі відсутнє положення про формування собівартості продукції (перелік і склад статей калькулювання, склад загальноновиробничих витрат та бази їх розподілу) тощо.

5. Досліджено, що організація ефективної діяльності будь-якого підприємства залежить від якості управління, яка багато в чому залежить від своєчасного отримання менеджером достовірної інформації про стан об'єкта управління. Тому формування та надання такої інформації є одним з основних завдань облікового забезпечення господарської діяльності в процесі формування управлінської звітності. Запропоновано керівництву підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» використовувати управлінські звіти, зокрема, Управлінський звіт про фінансовий стан, де виділяти дані про Поточний оборотний капітал, Заборгованість, у тому числі поточну, Грошові кошти підприємства. Ці статті оборотних активів представлені в такому вигляді, щоб їх можна було аналізувати з точки зору оперативного і стратегічного управління підприємством.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

3.1. Аналітичне забезпечення управління оборотними активами на підприємстві та його удосконалення

Перебудова національної моделі розвитку повинна спиратися на визначення цільових орієнтирів та пріоритетів, що передбачає зміни інструментів і практик державної політики, інституційного середовища розвитку. Проведення економічних реформ в Україні повинно бути пов'язано з вирішенням проблеми удосконалення системи управління промисловим і регіональним розвитком. У теперішній час промислові підприємства функціонують в умовах гострої нестачі власних оборотних коштів і оборотного капіталу в цілому. Розвиток підприємств олійно-жирового промислового комплексу гальмується через відсутність гнучкого механізму управління оборотним капіталом і його неефективного використання.

Оборотні активи підприємства є одним із найважливіших елементів для успішного його функціонування, обсяг яких безпосередньо впливає на ефективність у цілому, адже оборотні активи служать індикатором ділової активності підприємства та його оборотності. Основним джерелом інформації для аналізу складу та структури оборотних активів є форма фінансової звітності №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», методичні засади складання якої регулюється нормативним документом – НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [3]. У чинній формі балансу усі статті згруповано за їх економічним змістом у трьох розділах активу та чотирьох розділах пасиву, які мають відповідну назву.

Капітал підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» дуже значний і його розмір коливається у межах від 738,2 млн грн (2020 р.) до 640,7 млн грн. (2022 р.) (Додаток Е, табл. Е1). Однак за роки дослідження відбулось скорочення майна підприємства на 13,2% за рахунок скорочення саме оборотних активів на 72,2%

Оцінюючи структуру майна підприємств, можна стверджувати, що у його структурі необоротних активів відсутні нематеріальні активи, що є негативною ознакою, оскільки підприємство працює в умовах інноваційної, цифрової економіки, а тому наявність об'єктів інтелектуальної власності є ознакою часу. На підприємстві відсутні також довгострокові фінансові інвестиції.

Обсяги оборотних активів на ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» значно скоротились – на 45,0 млн. грн. Зменшення відбулось за рахунок зменшення практично всіх складових: запасів – на 8,8%, готової продукції і товарів – на 85,6%, поточної дебіторської заборгованості – 92,8%. Зросли лише грошові кошти підприємства. В абсолютному виразі це невеликий приріст – 582 тис. грн. Проте у відносному значенні – це 344,4%. Це позитивна тенденція.

Проведений горизонтальний і вертикальний аналіз майна підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за 2020-2022 рр. (Додаток Е, табл. Е2) показав, що частка оборотних активів на підприємстві у 2022 р. склала лише 2,7%. З них найбільшу частину становлять запаси – 1,5%, переважно виробничі запаси. Частка грошей і поточних фінансових інвестицій в оборотних активах незначна і становить лише 0,12%.

В Додатку Е, табл. Е3 наведено структуру майна (активів) підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за 2020-2022 рр. Позитивним моментом є скорочення поточної дебіторської заборгованості підприємства з 7,0% до 1,1% за період дослідження. У структурі оборотних активів частка поточної дебіторської заборгованості скоротилась з 82,7% до 1,1%. Однак збільшилась частка запасів у структурі оборотних активів з 17,3 до 56,9%.

З урахуванням поділу видів майна за класифікаційними ознаками (за характером участі в господарському процесі та швидкість обороту; за формою функціонування; за чутливістю до інфляційних процесів, за рівнем ліквідності) проаналізуємо склад, структуру та динаміку активів балансу підприємства (Додаток Е, табл. Е4).

За результатами аналізу можна сформулювати такі висновки:

- у структурі майна за характером участі в господарському процесі та швидкістю обороту на кінець 2022 року переважають необоротні активи

(91,5%), хоча і необоротні, і оборотні активи зменшилися на 0,08% і 0,72% відповідно;

- за формою функціонування матеріальні активи зменшилися на 53486 тис. грн (0,08%), фінансові активи зменшилися на 81992 тис. грн (0,84%). У результаті частка матеріальних активів у 2022 р. підвищилася до 98,83%;

- за ознакою чутливості до інфляційних процесів монетарні активи зменшилися на 44091 тис. грн (0,85%), а немонетарні активи зменшилися на 53486 тис. грн (0,08%). Підсумком такої динаміки стало підвищення частки немонетарних активів у майні до 98,83% і, відповідно;

- у структурі активів за ознакою рівня ліквідності на кінець 2022 року важколіквідні активи становлять 1,54%, низьколіквідні – 97,41, середньоліквідні – 1,05 і високоліквідні – 0,12%. Підвищення частки високо- і низьколіквідних активів відбулося відповідно на 3,44 і 56,73 в. п. і їх зростанням пояснюється в умовах одночасного зменшення середньо- і важколіквідних активів. Отже, динаміка структури активів за рівнем ліквідності характеризується різноспрямованими змінами.

Інформація щодо класифікації видів активів (майна) за різними ознаками використовується в оцінюванні фінансового стану суб'єктів господарювання, зокрема:

поділ активів за характером участі в господарському процесі та швидкістю обороту, формою функціонування, характером обслуговування видів діяльності, чутливістю до інфляційних процесів – в аналізі майнового стану підприємства;

поділ активів за джерелами формування – в аналізі фінансової стійкості підприємства;

поділ активів за рівнем ліквідності – в аналізі ліквідності балансу та платоспроможності підприємства.

Аналіз складу оборотних активів проводиться з урахуванням поділу їх на види за низкою класифікаційних ознак (Додаток 3, рис. 31).

1. За сферою розміщення (функціональною роллю в процесі виробництва):

а) оборотні активи у сфері виробництва (оборотні виробничі засоби) – виробничі запаси, поточні біологічні активи, незавершене виробництво;

б) оборотні активи у сфері обігу (засоби обігу) – готова продукція, товари, поточна дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції, гроші та їх еквіваленти, інші оборотні активи.

2. За формою:

а) оборотні активи в матеріальній формі – запаси і поточні біологічні активи;

б) оборотні активи в розрахунках і грошовій формі – поточна дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції, гроші та їх еквіваленти, інші оборотні активи.

3. За джерелами формування:

а) власні оборотні активи – робочий (чистий оборотний) капітал, тобто оборотні активи, що сформовані за рахунок власних джерел;

б) оборотні активи, сформовані за рахунок позикових коштів – частина оборотних активів, для формування яких були використані позикові джерела.

4. За рівнем ліквідності (ступенем ризику вкладення капіталу):

а) високоліквідні – види оборотних активів з мінімальним ризиком вкладень (гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції);

б) середньоліквідні – види оборотних активів з малим ризиком вкладень (поточна дебіторська заборгованість);

в) низьколіквідні – види оборотних активів з високим ризиком вкладень (запаси, поточні біологічні активи, інші оборотні активи).

5. За практикою планування, контролю та управління:

а) нормовані – оборотні активи, що підлягають нормуванню, тобто за ними визначається мінімальний норматив наявності;

б) ненормовані – оборотні активи, відносно яких норматив забезпеченості не визначається.

6. За видами поділ оборотних активів здійснюється згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку.

У табл. Е5 Додатку Е наведено результати розрахунку окремих видів оборотних активів за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за 2020-2022 рр..

За результатами аналізу складу, структури та динаміки оборотних активів підприємства можна сформулювати такі висновки:

у структурі оборотних активів за сферою розміщення станом на кінець 2022 року переважають оборотні активи у сфері обігу (71,1%), які зменшилися на 69024 тис. грн (74,0%). Оборотні активи у сфері виробництва теж зменшилися на 790 тис. грн (7,4%);

за формою оборотні активи в матеріальній формі зменшилися на 950 тис. грн (8,8%), а оборотні активи в розрахунках і грошовій формі зменшилися на 85589 тис. грн (92,0%). У результаті частка оборотних активів у матеріальній формі підвищилася до 56,9% у 2022 р., а частка оборотних активів у розрахунках і грошовій формі знизилася відповідно з 89,6 до 43,1%;

за ознакою джерел формування маємо зменшення абсолютної величини власних оборотних активів на 65163 тис. грн (114%), а оборотних активів, сформованих за рахунок позикових коштів, збільшення на 503793 тис. грн (421,5%). Високий рівень забезпеченості власними оборотними активами є ознакою позитивного оцінювання фінансової стійкості підприємства;

у структурі оборотних активів за рівнем ліквідності частка високоліквідних активів зросла з 0,2 до 4,3%, низьколіквідних – із 10,4 до 56,9%, а середньоліквідних – знизилася з 89,4 до 38,8%. Підвищення частки високоліквідних активів пояснюється їх збільшенням (відповідно на 3,4%) з одночасним зменшенням середньоліквідних активів (на 0,9 %), низьколіквідних – на 0,1%. Отже, структура оборотних активів за ознакою рівня ліквідності має різноспрямовану динаміку.

Інформація про наявність власних оборотних активів використовується під час розрахунку показників оцінювання фінансової стійкості підприємства. Під час аналізу визначаються причини зменшення або збільшення величини власних оборотних коштів з метою подальшого виявлення впливу цих змін на динаміку показників фінансової стійкості.

Щодо поділу оборотних активів за рівнем ліквідності, то в балансі вони розташовані в цілому за принципом зростання ліквідності (від низько- до високоліквідних). Інформація про групування оборотних активів за ознакою рівня ліквідності є основою для аналізу ліквідності балансу та платоспроможності підприємства.

Після загального аналізу складу, структури та динаміки оборотного капіталу більш детально вивчаються окремі види оборотних активів, причини і наслідки їх зміни.

Основні показники ділової активності – це різноманітні показники оборотності активів і пасивів, які за змістом поділяються на декілька груп:

1) коефіцієнти обертання – кількість оборотів, які здійснюють окремі види активів і пасивів протягом періоду, що аналізується;

2) тривалість одного обороту (в днях) – середній період, протягом якого кошти, вкладені в діяльність підприємства, проходять усі стадії одного кругообігу;

3) коефіцієнти завантаження є оберненими показниками до коефіцієнтів обертання; характеризують величину відповідних видів активів, що припадає на 1 грн чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

4) величина вивільнених (додатково залучених) активів є розрахунковим абсолютним показником, який пов'язаний з прискоренням або уповільненням оборотності активів; характеризує економічний ефект за рахунок прискорення оборотності;

5) операційний цикл – це час між придбанням матеріалів, їх використанням у виробництві, реалізацією готової продукції та отриманням грошових коштів;

6) фінансовий цикл – це час, протягом якого грошові кошти вилучені з обороту.

Результати розрахунку й аналізу динаміки показників ділової активності підприємства (Додаток Е, табл. Е6) свідчать про наявність переважно позитивних тенденцій щодо оцінювання оборотності активів і пасивів. Так, тривалість одного обороту:

активів зменшилася на 77 дні, або на 5,1%.

оборотних активів на 110 дні (66,1 %),
запасів на 24 дні (40,1 %),
поточної дебіторської заборгованості на 127 днів (87,1%),
власного капіталу на 102 дні (8,1%)

Що стосується тривалості оборотності поточної кредиторської заборгованості, то вона збільшилась на 41 дні (466,1%). Зниження цього показника вказує на зростання купівлі продукції в кредит.

У результаті зменшення тривалості одного обороту запасів на 24 дні та тривалості одного обороту поточної дебіторської заборгованості на 127 днів тривалість операційного циклу скоротилася на 99 днів (22,2 %). В умовах збільшення тривалості одного обороту поточної кредиторської заборгованості на 6 днів тривалість фінансового циклу скоротилася на 93 дні (22,3 %), що також позитивно характеризує динаміку ділової активності підприємства.

Таким чином, для ефективного функціонування підприємства необхідно ефективно управління як оборотними активами, так й важливими їх елементами – дебіторською заборгованістю і запасами для запобігання відволікання грошових коштів з обороту підприємства, а також грошовими коштами з метою збільшення їх величини, ліквідності активів балансу, ефективного розміщення вільного залишку грошових коштів, що не можливо без проведення їх детального економічного аналізу.

3.2. Шляхи підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства

Важливим для діяльності є процес нормування використання оборотних коштів підприємства. Особливе місце в системі норм і нормативів, що встановлюються підприємством, відводиться саме нормативам оборотних активів.

Нормування — це один із основних методів оптимізації рівня оборотних активів, що усуває їх незбалансованість. Адже незбалансованість оборотних активів може викликати [48]:

У разі дефіциту:

перебій в постачанні сировини і матеріалів і, як наслідок,— збільшення тривалості виробничого циклу і збільшення витрат;

зменшення обсягів продаж через відсутність запасів готової продукції;

додаткові збитки на вирішення задач фінансування.

У разі надлишку оборотних активів:

фізичне або моральне старіння запасів;

збільшення витрат на зберігання надлишків запасів;

банкрутство боржників;

збільшення податку на майно з причини наявності

великого обсягу ТМЦ і готової продукції;

зменшення реальної вартості дебіторської заборгованості і грошових коштів з причини інфляції.

Нормування — це процес розрахунку тієї частини оборотних активів (запасів та витрат), яка потрібна підприємству для гарантування нормального, безперервного процесу виробництва, реалізації продукції та здійснення розрахунків. Головне завдання нормування полягає у визначенні економічно обґрунтованого розміру оборотних активів у мінімальному розмірі, що забезпечують безперервне фінансування планових витрат на виробництво та продаж продукції, а також здійснення розрахунків у встановлені терміни.

Значення нормування оборотних активів полягає у такому:

1. Для забезпечення безперебійної роботи підприємства потрібно правильне визначення необхідних оборотних активів.

2. Ефективне використання активів досягається точними розрахунками необхідного обсягу.

3. Виконання плану виробництва, реалізації, прибутку та рівня рентабельності залежить від правильно встановленого нормативу оборотних активів.

4. Обґрунтовані нормативи оборотних активів сприяють зміцненню режиму економії, мінімізації ризику підприємницької діяльності [49].

Нормування обігових активів включає розробку та встановлення на кожному підприємстві спеціальних норм за окремими видами матеріальних

цінностей, витрат виробництва і т.д. та розрахунок нормативу власних оборотних активів у грошовому виразі на кінець року, кварталу.

Норма — це обчислювальна за кожним видом оборотних активів відносна або мінімальна їх величина, що необхідна для розрахунку нормативу. За окремими видами оборотних активів вона розраховується в абсолютних величинах (гривнях, копійках), за іншими — у відсотках.

Основою для розрахунку є дані бухгалтерського обліку, облікові реєстри, звіти, дані з виробництва, аналітичний облік матеріальних цінностей, періоди постачання, технологічні карти, результати проведених інвентаризацій..

Розроблені норми бувають різних видів та термінів дії, але вони можуть переглядатися при зміні технології виробництва, номенклатури продукції, що випускається, умов матеріально-технічного постачання та ін.

Якщо звернути увагу на питання управління дебіторською заборгованістю, то підприємство може досягти успіхів у зменшенні необхідності в активах. Управління дебіторською заборгованістю є невід'ємною складовою діяльності відділу збуту будь-якого суб'єкта господарювання. Велика частка дебіторської заборгованості у загальній структурі активів знижує ліквідність, фінансову стійкість та підвищує ризик фінансових збитків. Для прискорення обороту дебіторської заборгованості доцільно проводити програму з надання знижок на оплату товару готівкою, або одразу після його придбання. Однак така програма має право на реалізацію лише у тих компаніях, де є міцні умови та контакти з покупцями, тобто лише з постійними клієнтами, у яких компанія може бути цілком впевнена щодо термінів та сум.

До основних проблем управління дебіторською заборгованістю, з якими стикаються підприємства та організації, їх можна віднести:

відсутність інформації щодо термінів погашення зобов'язань підприємствами-дебіторами;

не розроблені правила та методика роботи з простроченою дебіторською заборгованістю;

недостатня кількість даних, а іноді їх повна відсутність, про зростання витрат, пов'язаних зі збільшенням розміру дебіторської заборгованості;

не здійснюється оцінка фінансового стану дебіторів і ефективність надання відстрочок платежів [50].

Для вирішення вищезгаданих проблем з метою покращення фінансового стану господарюючих суб'єктів необхідно визначити чітку методику та етапи управління дебіторською заборгованістю.

Для здійснення ефективного управління оборотними активами підприємства необхідно виконати такі заходи:

1. Оптимізувати використання запасів підприємства шляхом оцінки загальної потреби в сировині на плановий період, періодичного уточнення оптимальної партії замовлення сировини, регулярного контролю умов зберігання запасів.

2. Оптимізувати розмір грошових коштів шляхом постійного контролю за сумою оборотних активів у грошовій формі, в абсолютно ліквідній формі, а також шляхом підтримки відповідної частини високоліквідних активів у формі поточних фінансових інвестицій та інших активів, які можна швидко конвертувати в грошові кошти, що дає можливість підтримувати платоспроможність підприємства на належному рівні.

3. Оптимізувати рівень дебіторської заборгованості шляхом моніторингу за станом розрахунків з дебіторами, оцінки платоспроможності та ділової репутації дебіторів, страхування ризиків тощо [51].

4. Оптимізувати структуру і склад оборотних активів за допомогою прискорення оборотності оборотних активів загалом та окремих їхніх елементів.

5. Зменшити тривалість фінансового циклу, за рахунок прискорення обороту виробничих запасів та дебіторської заборгованості і некритичного уповільнення оборотності кредиторської заборгованості підприємства постачальникам.

Можна узагальнити інформацію, що стосується шляхів прискорення оборотності оборотних активів за стадіями кругообігу оборотних активів у вигляді табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Шляхи прискорення оборотності оборотних активів

Передвиробнича стадія	Виробнича стадія	Реалізаційна стадія
1	2	3
прискорення і здешевлення перевезень;	упровадження потокових (зокрема, конвеєрних) методів обробки;	економічно обґрунтований вибір сировини
поліпшення організації складського господарства на основі його механізації й автоматизації	зменшення тривалості міжопераційних періодів за рахунок ретельної підготовки виробництва	підвищення коефіцієнта використання матеріалів
застосування більш точного нормування витрат матеріалів	застосування автоматичного устаткування, верстатів із числовим програмним управлінням	комплексне використання сировини і відходів виробництва
скорочення невиробничих затрат матеріалів;	підвищення змінності виробництва	підвищення якості сировини, матеріалів і готової продукції
заміна дорогих матеріалів більш дешевими, тобто здешевлення матеріалів	покращення системи постачання та збуту	удосконалення конструкцій виробів

Узагальнення особливостей управління оборотними активами показало, що від якості управління оборотними активами буде залежати платоспроможність господарюючого суб'єкта, рівень його рентабельності, формування можливостей роботи у непередбачуваних ситуаціях, масштабність та рівень виробництва і кінцевої реалізації продукції.

Висновки за розділом 3

1. Оборотні активи є основним ресурсним потенціалом діяльності підприємства. Проте, обсяги оборотних активів на ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» значно скоротились – на 45,0 млн. грн. Зменшення відбулось за рахунок зменшення практично всіх складових: запасів – на 8,8%, готової продукції і товарів – на 85,6%, поточної дебіторської заборгованості – 92,8%. Зросли лише грошові кошти підприємства, але їх питома вага у складі оборотних активів незначна і становить лише 0,12%.. Частка оборотних активів на підприємстві у 2022 р. склала лише 2,7%. З них найбільшу частину становлять запаси – 1,5%, переважно виробничі запаси.

2. Досліджено, що у структурі оборотних активів ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» станом на кінець 2022 року:

- за сферою розміщення переважають оборотні активи у сфері обігу (71,1%), які зменшилися на 69024 тис. грн (74,0%);

- за формою - частка оборотних активів у матеріальній формі підвищилася до 56,9% у 2022 р., а частка оборотних активів у розрахунках і грошовій формі знизилася відповідно з 89,6 до 43,1%;

- за ознакою джерел формування маємо зменшення абсолютної величини власних оборотних активів на 65163 тис. грн (114%), а оборотних активів, сформованих за рахунок позикових коштів, збільшення на 503793 тис. грн (421,5%);

- за рівнем ліквідності частка високоліквідних активів зросла з 0,2 до 4,3%, низьколіквідних – із 10,4 до 56,9%, а середньоліквідних – знизилася з 89,4 до 38,8%.

Отже, структура оборотних активів за ознакою рівня ліквідності має різноспрямовану динаміку.

3. Для здійснення ефективного управління оборотними активами підприємства необхідно виконати такі заходи:

оптимізувати використання запасів підприємства шляхом оцінки загальної потреби в сировині на плановий період, періодичного уточнення оптимальної партії замовлення сировини, регулярного контролю умов зберігання запасів.:

оптимізувати розмір грошових коштів шляхом постійного контролю за сумою оборотних активів у грошовій формі, в абсолютно ліквідній формі, а також шляхом підтримки відповідної частини високоліквідних активів у формі поточних фінансових інвестицій та інших активів, які можна швидко конвертувати в грошові кошти, що дає можливість підтримувати платоспроможність підприємства на належному рівні;

оптимізувати рівень дебіторської заборгованості шляхом моніторингу за станом розрахунків з дебіторами, оцінки платоспроможності та ділової репутації дебіторів, страхування ризиків тощо.

ВИСНОВКИ

Проведено дослідження обліково-аналітичного забезпечення управління оборотними активами підприємства на прикладі ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат», м. Чернівці за період 2020-2022 рр. В результаті проведеного дослідження прийшли до наступних висновків.

1. У процесі критичного аналізу літературних джерел визначено, що оборотні активи являють собою сукупність матеріальних активів і грошових коштів, які забезпечують безперервність виробничого процесу й ліквідність підприємства, та змінюють свою матеріальну форму впродовж виробничого періоду. Правильне розуміння поняття «оборотні активи» дає можливість не тільки раціонально використовувати наявні ресурси підприємства, але й здійснювати точні економічні прогнози щодо необхідності споживання та здійснення управління оборотними активами підприємства.

2. Олійно-жирова галузь має стратегічне значення для України. Забезпечуючи споживачів своєю продукцією і виступаючи замовником та споживачем сільськогосподарської сировини і продуктів інших галузей, вона має мультиплікативний ефект міжгалузевих зв'язків. Україна отримала статус найбільшого в світі виробника та безумовного лідера серед експортерів соняшникової олії, якість якої визнана в більш ніж 124 країнах світу. До проблем підприємств галузі слід віднести: значна зношеність матеріально-технічної бази, низькі темпи оновлення активної частини основних засобів, висока енергомісткість процесу виробництва тощо.

3. Виявлено, що оборотні активи є досить складною та багатоаспектною категорією, яка включає комплекс елементів. У зв'язку із цим забезпечення коректного обліково-аналітичного процесу цієї вагомій складовій активів підприємства повинно базуватись виключно на діючій нормативно-правовій базі, визначеній законодавством України та враховувати внутрішню нормативну документацію підприємства, яка б надавала можливість повною мірою відобразити специфіку його функціонування. Коректне відображення облікових даних у внутрішніх нормативних документах, діючих у межах кожного окремого підприємства, надасть можливість та створить передумови

для врахування специфіки діяльності кожного суб'єкта господарювання, забезпечить достатню інформативність та аналітичність при виконанні функцій контролю, планування та формування управлінських рішень тактичного та стратегічного призначення.

4. Встановлено, що ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» є одним із потужним підприємством Буковини, яке працює в галузі олійно-жирової промисловості, За підсумками 2022 року було перероблено 101,0 тис. тонн олійного насіння. за 2022 рік було перероблено насіння ріпаку 5,7 тис. т (5,6%) до загального обсягу переробки насіння олійних культур. Обсяги виробництва нерафінованої олії склали 45,5 тис. т (42,6 тис. т соняшникової та 2,9 тис. т ріпакової). Проведений аналіз показників Звіту про фінансові результати підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за 2020-2022 рр.

5. Аналіз фінансових результатів підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» за 2020-2022 рр. виявив, що протягом 2020-2022 рр. підприємство завершило зі збитками. Чистий фінансовий результат діяльності підприємства – збиток - у 2022 р. склав 67784 тис. грн., що погіршує результат 2020 р. на 6368 тис. грн. Значну частку витрат підприємства складає собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), яка у 2022 р. склала 80,6%.

6. Аналіз показників стану оборотних активів в динаміці виявив зменшення коефіцієнту маневреності власного капіталу; критично низькі значення коефіцієнту забезпеченості оборотних активів; зменшення рівня забезпеченості запасів власними оборотними активами. Ситуація з оборотними активами на підприємстві незадовільна. Стабільне зниження частки власного капіталу, вкладеної в оборотні активи; характеризує рівень мобільності власного капіталу, а саме ту частину власного капіталу, що перебуває в обігу і забезпечує необхідну гнучкість у використанні коштів для фінансування поточної діяльності. У підприємства зменшується можливості фінансового забезпечення виробничої та інших видів діяльності, проведення розрахунків з кредиторами. Забезпеченість запасів власними оборотними коштами надзвичайно низька, а, отже, структура балансу підприємства є незадовільною і

підприємство можна визнати неплатоспроможним.

7. Встановлено, що Наказ про облікову політику ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» містить лише загальні положення, які висвітлюються шляхом дублювання положень нормативних документів, що, своєю чергою, призводить до їх переобтяження зайвою інформацією. У Наказі відсутні положення про формування собівартості продукції (перелік і склад статей калькулювання, склад загальновиробничих витрат та бази їх розподілу) тощо. Негативним є відсутність узгодженості облікової політики з управлінським обліком. Для управлінського обліку потрібно розробити план рахунків управлінського обліку, методику накопичення управлінської інформації, форми і зміст управлінської звітності.

8. Запропоновано керівництву підприємства ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» використовувати управлінські звіти, зокрема, Управлінський звіт про фінансовий стан, де виділяти дані про Поточний оборотний капітал, Заборгованість, у тому числі поточну, Грошові кошти підприємства. Ці статті оборотних активів представлені в такому вигляді, щоб їх можна було аналізувати з точки зору оперативного і стратегічного управління підприємством. Також пропонуємо формувати Управлінський звіт про рух грошових коштів. Складання такого звіту надає можливість оцінити, наприклад, чи достатньо коштів на рахунках для виплати заробітної плати або сплати постачальникам тощо, та сформувати графік платежів.

9. Оборотні активи є основним ресурсним потенціалом діяльності підприємства. Проте, обсяги оборотних активів на ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» значно скоротились – на 45,0 млн. грн. Зменшення відбулось за рахунок зменшення практично всіх складових: запасів – на 8,8%, готової продукції і товарів – на 85,6%, поточної дебіторської заборгованості – 92,8%. Зросли лише грошові кошти підприємства, але їх питома вага у складі оборотних активів незначна і становить лише 0,12%.. Частка оборотних активів на підприємстві у 2022 р. склала лише 2,7%. З них найбільшу частину становлять запаси – 1,5%, переважно виробничі запаси.

10. Досліджено, що у структурі оборотних активів ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» станом на кінець 2022 року:

- за сферою розміщення переважають оборотні активи у сфері обігу (71,1%), які зменшилися на 69024 тис. грн (74,0%);

- за формою - частка оборотних активів у матеріальній формі підвищилася до 56,9% у 2022 р., а частка оборотних активів у розрахунках і грошовій формі знизилася відповідно з 89,6 до 43,1%;

- за ознакою джерел формування маємо зменшення абсолютної величини власних оборотних активів на 65163 тис. грн (114%), а оборотних активів, сформованих за рахунок позикових коштів, збільшення на 503793 тис. грн (421,5%);

- за рівнем ліквідності частка високоліквідних активів зросла з 0,2 до 4,3%, низьколіквідних – із 10,4 до 56,9%, а середньоліквідних – знизилася з 89,4 до 38,8%.

Отже, структура оборотних активів за ознакою рівня ліквідності має різноспрямовану динаміку.

11. Результати розрахунку й аналізу динаміки показників ділової активності підприємства свідчать про наявність переважно позитивних тенденцій щодо оцінювання оборотності активів і пасивів. Так, тривалість одного обороту: активів зменшилася на 77 дні, або на 5,1%; оборотних активів на 110 дні (66,1 %), запасів на 24 дні (40,1 %), поточної дебіторської заборгованості на 127 днів (87,1%), власного капіталу на 102 дні (8,1%).

12. Для здійснення ефективного управління оборотними активами підприємства необхідно виконати такі заходи:

- оптимізувати використання запасів підприємства шляхом оцінки загальної потреби в сировині на плановий період, періодичного уточнення оптимальної партії замовлення сировини, регулярного контролю умов зберігання запасів.:

- оптимізувати розмір грошових коштів шляхом постійного контролю за сумою оборотних активів у грошовій формі, в абсолютно ліквідній формі, а також шляхом підтримки відповідної частини високоліквідних активів у формі поточних фінансових інвестицій та інших активів, які можна швидко конвертувати в грошові кошти, що дає можливість підтримувати платоспроможність підприємства на належному рівні;

- оптимізувати рівень дебіторської заборгованості шляхом моніторингу за станом розрахунків з дебіторами, оцінки платоспроможності та ділової репутації дебіторів, страхування ризиків тощо;

- оптимізувати структуру і склад оборотних активів за допомогою прискорення оборотності оборотних активів загалом та окремих їхніх елементів;

- зменшити тривалість фінансового циклу, за рахунок прискорення обороту виробничих запасів та дебіторської заборгованості і некритичного уповільнення оборотності кредиторської заборгованості підприємства постачальникам.